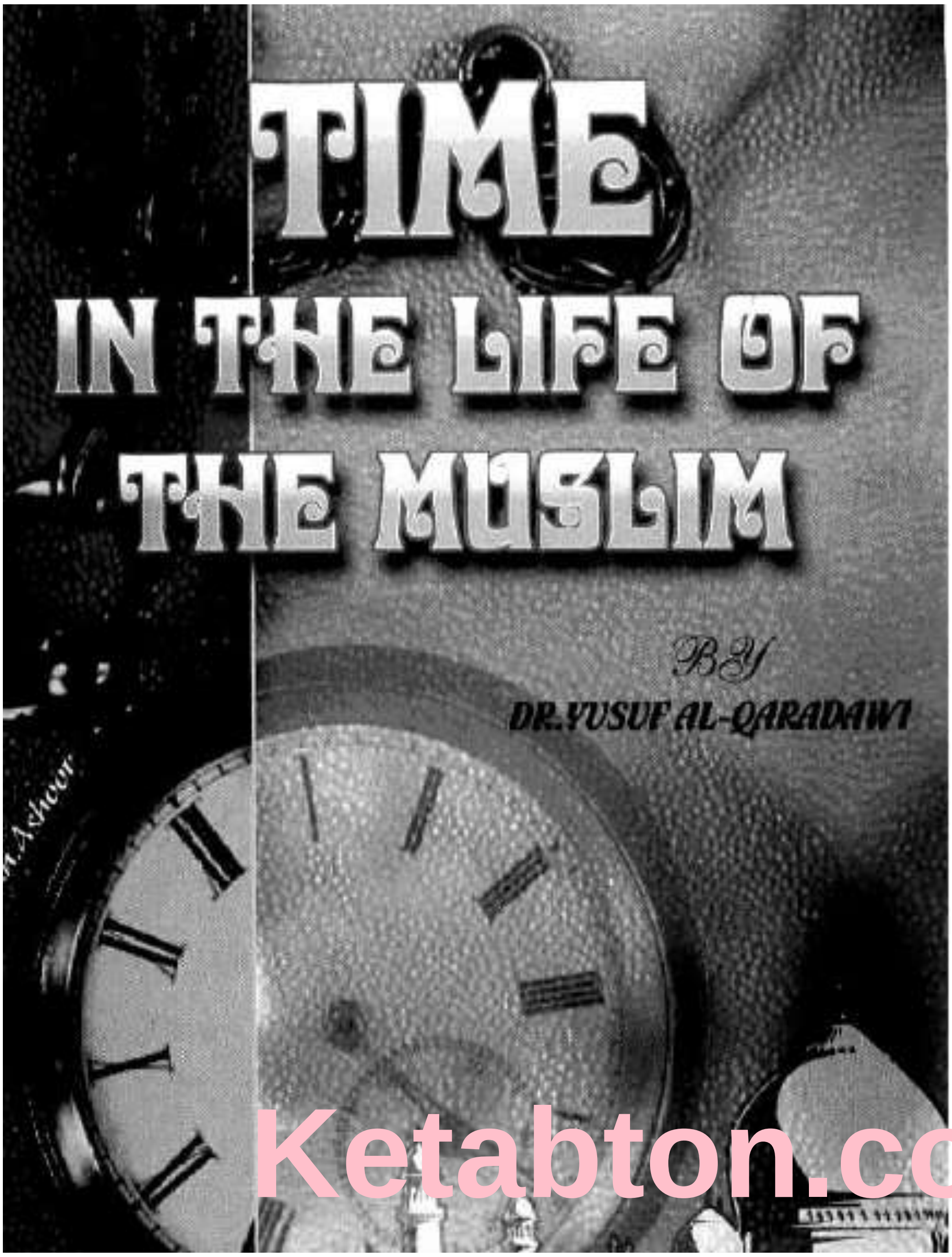

Ketabton.com

وخت

يو زوړ عمر خوړلی انځور دی. خپلو ځنګونو ته د ښاپېريو په څېر وزرې لري، ته وا په هوا کې الوتنه پرې کوي. په يوه لاس کې يې د ساعت هينداره ده چې د نړۍ خلکو ته پرې د خپل تګ خبرداری ورکوي، او په بل لاس کې يې لور دی چې د خلکو د هيلو او ارمانونو کرونده او د ژوند شېبې پرې رېبي. يا ظالم وينه تويونکی دی چې په خپل تګ کې پر چا زړه نه خوږوي. په سر يوه کوڅۍ لري، نو هغه چې هوښياران دي را وبه يې نيسي. د نورو کوڅۍ شاته وي، د ده کوڅۍ مخې ته ده. په دې کې نغوته دې ته ده چې تېر شوی وخت د چا لاس ته ورځي؛ هو، هغه څوک چې ځيرک او وړاند ليدونکي وي، که يې مخکې لا را تم کړي، نو تم به يې کړي.

محمد حسين ازاد

وخت د مسلمان په ژوند کې

ليکوال: ډاکټر يوسف القرضاوي

ژباړه: ار. ايس. فراز

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب په اړه:

نوم:	**وخت د مسلمان په ژوند کې**
لیکوال:	**ډاکټر یوسف القرضاوي**
ژباړه:	**آر. ایس. فراز**
پانې:	
پای نېټه:	**د حوت ۷، ۱۳۹۷ل.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور ودانی

((وخت شتمني ده)) دا خبره په اوسني ژوند کې يو عام متل ګرځېدلی؛ خو رښتيا دا دي چې دا وينا يو ناسم تاثر لېږدوي، ځکه چې دا وينا وخت ته يوازې له سوداګرۍ او مادي ژوند سره تړاو ورکوي خو وخت له دې زيات ارزښت لري. وخت زموږ د ژوند د هغو شېبو او ثانيو ټولګه ده چې له لاسه يې ورکوو او بېرته يې نه شو ترلاسه کوی. دا تصور ډېری خلکو ته دا اند ورکوي چې يوازې د نړۍ له ځلبل او ساعت تېريو خوند واخلي. خو د دې پرعکس، يو رښتينی مسلمان په دې پوهېږي چې دی په خپل ژوند کې له يوه داسې پيغام څخه برخمن دی چې بايد له هغه سره سم خپل ژوند تېر کړي. که چېرته يو مسلمان د هغه پيغام له ترسراوي پرته له دې نړۍ سترګې پټې کړي، نو هغه به لويو زيانمنو څخه وي.

په دې کتاب کې، ډاکټر يوسف القرضاوي د مسلمان په ژوند کې د وخت پر ارزښت ټينګار کړی. ده د سپېڅلي قرآن او دغه راز د پيغمبر عليه السلام او د هغه د صحابوو رضي الله عنهم له ويناوو او اعمالو شواهد را ټول کړي او د خپلې خبرې پخلی يې پرې کړی او مسلمانان يې دې ته هڅولي چې د سمې لارې پيروان او لاروي شي. نوموړي په ډاګه کړې چې د هغه مقام چې اسلام وخت ته ورکړی او هغه چلند چې مسلمان يې له وخت سره ترسره کوي، تر منځ لويه تشه وجود لري. په داسې حال کې چې اسلام وخت ته درناوی لري او مسلمانان د وخت په وړاندې مسؤل ګڼي، خو مسلمانانو د وخت د بې ځايه تېرولو يوه لاره هم نه ده پرې ايښې.

په پای کې، ټولې ستاينې او مننې هغه الله لره دي چې بې د هغه له مرستې او توفيق څخه هېڅ کار هم سر ته نه رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

د وخت په اړه د قرآن او حدیث لیدلوری......................١١
د وخت ځانګړنې ١٧
د وخت په وړاندې د مسلمان دنده ٢٢
د انسان وخت – د پرون، نن او سبا تر منځ ٤٧
انسان څنګه د ژوند موده اوږدولی شي ؟.......................٦٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دوهم چاپ د ليکوال سريزه

له الله (جل جلا له) مننندوی يم چې په مرسته او توفيق يې د خپل کتاب ((وخت د مسلمان په ژوند کې)) د دې ګڼې پر خپراوي برلاسی شوم.

د وخت پوښتنه يوازې د نورو هغو پوښتنو په منځ کې چې مسلمان په خپل ژوند کې ورسره مخ دی، يوه پوښتنه نه ده؛ بلکې پر دې ټولو پوښتنو لومړيتوب لري. دا ځکه چې وخت له خپلو ثانيو، دقيقو، ساعتونو او ورځو سره د انسان له ټول ژوند سره مترادف او هم معنا ده.

که رښتيا ووايم، د وخت اړوند د اسلامي ليدلوري او له وخت سره د مسلمانانو چلند له يو بل سره په لوی واټن کې پراته دي. اسلام وخت ته ارزښت ورکوي او مسلمانان د خپل ژوند د هرې شېبې په وړاندې مسؤل ګڼي؛ خو مسلمانان هېڅکله هم د وخت د بې ځايه تېرولو موقع له لاسه نه ورکوي. دوی خپل وخت په قهوه خونو، دفترونو، لوبو او دې ته ورته نورو بې ګټې ساعت تېريو کې تېروي؛ او له بده مرغه، تازه څېړنې ښيي چې د اروپا يو تن وګړی د ورځې اوه ساعته کار ته ورکوي، حال دا چې يو مسلمان يوازې يو ساعت او دېرش دقيقې کار کوي.

د يوه مسلمان ژوند دود څنګه داسې کېدلی شي، هغه چې دين يې هماغه دين دی چې ورته وايي:

> ((او (د عمل) کتاب به کېښودل شي نو ته به مجرمان وګورې چې له
> هغه څه نه وېرېدونکي دي کوم چې په هغه (کتاب) کې دي او وايي
> به های زموږ بده بخته دا څنګه ليکنه ده چې (زموږ) وړه او غټه يې
> بې شمېرلو نه ده پرې ايښې او څه يې چې کړي وو حاضر به يې
> ومومي او ستا رب په هېڅ ظلم نه کوي.))
>
> (الکهف: ۴۹)

يقيناً، د مسلمانانو له ژوند سره دا ډول تګلاره وړ نه برېښي. دا ډول حالت په داسې يوه عصر کې وړ او مناسب نه شي کېدی چې لوی او زبر ځواکونه هره ثانيه د فضا او بحرونو د تسخير په سيالۍ کې بوخت وي.

دا کتاب د وخت د فلسفې اړوند ټول اړخونه تر بحث لاندې نيسي. که څه هم دا کتاب د يوې ساينسي مطالعې ټولې غوښتنې پوره کوي، خو بايد ووايو چې د دې کتاب اساسي موخه د مسلمانانو له درانده خوب څخه را ويښول او د خپل وخت د سمې کارونې او يا په ټوله کې د خپل ژوند د سم تېرولو په لور هڅونه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله دا د خوښۍ ځای دی چې د کتاب دا ګڼه په چاپ رسېږي، په دې هیله چې خپله موخه مو ترلاسه کړې وي. الله دې زموږ مرستندوی شي.

داکټر یوسف القرضاوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژباړن سریزه

نوموتی فرانسوي ادیب ولټایر په خپل کتاب ((زېډګ – د برخلیک یو راز)) کې زړه راښکونکې او په زړه پورې خبرې اترې راوړې:

مېګي له زېډګ څخه وپوښتل: د نړۍ په شیانو کې هغه څه شی دی چې تر ټولو اوږد دی او تر ټولو لنډ، تر ټولو چټک دی او تر ټولو ناړامه، تر ټولو زیات وېشل کېدونکی او تر ټولو زیات له لاسه وتونکی، داسې شی چې بې له هغه هېڅ کار هم نه شي کېدی، عادي شیان له منځه وړي او غیرعادي او نادرو شیانو ته ژوند وربښي ؟

زېډګ بې له ځنډه ځواب ورکړ: وخت او بیا یې زیاته کړه: ((وخت تر ټولو اوږد شی دی ځکه د تلپاتېوالي (ابدیت) تله ده؛ له ده لنډ شی نشته ځکه زموږ هیلو او ارمانونو ته هېڅکله هم بسندویه نه وي؛ له ده ډېر ناړامه نشته، د هغه چا لپاره چې یو چا ته په تمه او هیله ناست وي؛ ډېر ګړندی ترې نشته، د هغه چا لپاره چې د خوښۍ او سوکالۍ په شېبو کې وي؛ په اوږدوالي کې تر ابدیت پورې ځان رسوي او که د لنډوالي خبره یې راشي نو د یوې ثانیې په زرګونو څه چې په میلیونونو برخو هم تجزیه کېدی شي؛ هر کس یې له پامه غورځوي او تر ټولو زیات د همدې پر ضایع کېدو افسوس هم کوي؛ له وخت پرته هېڅ هم نه شي کېدی؛ هره معمولي او عادي پېښه مخکې له دې چې راتلونکي پښت ته ورسېږي له منځه وړي او هر هغه کار ته تلپاتېوالی ببښي چې په رښتیا هم ستر او لوی وي.))

د وخت پر ارزښت او د وخت په بېلا بېلو اړخونو له دې زیات څرګند بحث ته به هم لا اړتیا پاتې وي ؟ هو، وخت د انسان د ژوند تر ټولو ګرانبیه پانګه او د الله جل جلا له تر ټولو ستره پېرزوینه ده. یو عالم وایي: ((انسان د ورځو له یوې ټولګي او مجموعې پرته بل څه ده چې کومه ورځ پرې تېره شي، نو له ده هم یوه برخه بېله کړي.)) خو نن ورځ هماغسې چې د اسلامي نړۍ ستر مفکر او عالم ((ډاکټر یوسف القرضاوي)) یې پخلی کړی، تر ټولو زیات تېری پر وخت کېږي؛ که رښتیا ووایم انسان اصلاً دا واک او وس نه لري چې پر وخت تېری وکړي، بلکې که له وخت نه سمه ګټه وانه خیستل شي، نو همدا وخت دی چې بیا پر ده تېری کوي. د تصوف پلویان وایي: ((الوقتُ سیفٌ قاطِعٌ – یعنې وخت غوڅوونکې توره ده.))

د وخت په اړه نورو خبرو ته به اړتیا نه وي، ټول کتاب پر همدې سکالو راڅرخي؛ دلته غواړم یو څو خبرې د دې ژباړې په هکله ولرم. علامه یوسف القرضاوي په دې کتاب کې د وخت پر بېلا بېلو لورو او اړخونو خبرې کړې؛ قرآني آیتونه، حدیثونه، د صحابوو او علماوو اقوال او اثار

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې پکې راټول کړي. نه یوازې دا بلکې د وخت پر ارزښت او معنویت یې عقلي او منطقي بحث او استدلال هم کړی او دغه راز له ساینسي او علمي لیدلوري یې هم دا مسئله راسپړلې.

کتاب مې له ژباړې مخکې — هسې چې پکار ده — یو ځل هم نه وو لوستی، بلکې کله چې په لاس راغی نو له هر څه مخکې یې عنوان او بیا یې د لیکوال نوم زما پام او توجه ور جلب کړه. خو د ژباړې پر مهال مې ولیدل چې هغه باور چې په لیکوال مې درلود، په بشپړ ډول خپل ځان ثابت کړ او پر دې پوره باوري شوم چې بې له لوستو د دې کتاب ژباړه پیلول مې یوه ناسمه خو څه چې ډېره ګټوره او غوره پرېکړه وه. په کتاب کې د وخت موضوع داسې څېړل شوې چې نور هېڅ زیاتونې ته هم پکې اړتیا نه لیدل کېده، خو په ځینو ځایونو کې پوښتنه راسره پیدا شوه چې د همدې موضوع اړوند هغه معلومات چې زما په لاسرسي کې دي، په کتاب ولې نه ور اضافه کوم، او د دې کار څو ګټې مې هم په ذهن کې وسنجولې: یو، کتاب به له معنوي او علمي اړخه بډای شي. دوه، د لوستونکو لاسته به لا زیات او څرګند معلومات ورسېږي، ځکه وخت یوه داسې موضوع ده چې څومره زیاتې خبرې پرې وشي، کمې دي؛ درې، هغه ځایونه چې لیکوال ناڅېړلي پرې اېښي، د هغه به لا زیات څرګنداوی وشي. نو له همدې امله مې په کتاب کې یو څه زیاتونې هم وکړې چې یوه بېلګه یې د کتاب په پښتې لیدی شئ؛ د دې زیاتونو موخه پرته له نېک نیت او ارادې څخه بل څه نه وه، ځکه د ډاکټر صېب په کتاب کې زیاتونه په دې معنا نه ده چې نیمګړتیا یې لرله او ګنې زما بشپړاوي او زیاتونو ته یې اړتیا لرله! نه، هېڅکله هم داسې نه ده، ځکه د ډاکټر صېب په وړاندې د خپل مقام په اړه یوازې همدا ویلی شم چې:

نه شي د خـــانـــــو د ملنـــګو سـره کلي
چېرته عزیز خان چېرته ملنګ عبدالرحمن

په ژباړه کې مې تر ډېره هڅه کړې چې روان، اسانه او ساده سبک وکاروم او د قرآن کریم د آیتونو ژباړه مې له غلجي قرآن څخه کټ مټ — د املا له معیاري کولو پرته — را اخیستې او د خپلو زیاتونو فونټ مې هم د نور کتاب له فونټ څخه بېل غوره کړی. په دې کتاب کې هره ښېګڼه د احسن الخالقین ذات له لوري وګڼئ او نیمګړتیا او کمزوري یې په ما پورې اړه لري. د انسان په وده کې د نورو فکتورونو تر څنګ د نورو نېکې لارښوونې، مثبتې نیوکې او روغ انتقادات لوی رول لوبوي؛ نو له ټولو درنو لوستونکو هیله لرم چې د خپل ورور په وده او د کتاب په لا بډاینه کې پراخه برخه واخلي.

درناوی

آر. اېس. فراز

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

له الله منندوی یم چې په توفیق یې د ښېګڼې کارونه بشپړتیا مومي، د هغه لوړ ذات درود او سلامتي دې وي په پیغمبر علیه السلام او په کورنۍ یې، صحابوو، او پر هغو چې د قیامت تر ورځې پورې یې لارویان دي.

دا کتاب چې د وخت پر ارزښت، مقام او د وخت په وړاندې د مسلمانانو د مسؤلیت پر موضوع راڅرخي، د هغه څه پایله ده چې د وخت اړوند د اسلام له ژورې لېوالتیا څخه مې زده کړي. او دغه راز د هغه څه مېوه ده چې د نېکو اسلافو په ژوند کې مې درک کړې: هغه چې د وخت د ارزښت په هکله یې ژور احساس درلود او د همدې احساس پایله وه چې یو روغ، مهذب او ګټور تمدن ترې را منځته شو.

دا کتاب د هغه څه پایله هم ده چې تر اوسه پورې مې لیدلي او همدارنګه هره ورځ یې په اسلامي نړۍ کې وینم. نن ورځ، مسلمانان خپل وخت او ژوند په داسې لارو ضایع کوي چې د ناپوهۍ له بریده تر لېونتوبه رسېدلي. او وروسته له دې چې د نړۍ له مشرۍ سره یې بلدتیا ومونده، اوس دوی په خپلې خوړتیا او زوال کې مطمئن او ډاډه پراته دي. مسلمانان نه د نورو په څېر د دې ژوند لپاره کار کوي او نه هم د راتلونکي ژوند لپاره هغسې کار کوي څنګه یې چې د دوی دین غوښتنه او تقاضا کوي. که چېرته دوی په اسلام سم ځان پوه کړي، نو دوی به د دې ژوند لپاره داسې کار وکړي لکه د تل لپاره چې همدلته اوسېږي او د آخرت لپاره به هم داسې کار وکړي لکه همدا سبا ته چې له نړۍ سره مخه ښه کوي. او دغه راز دا آیت به د خپل ژوند لارښود او څراغ وګرځوي:

> ((او له دوی ځینې داسې دي چې وایي اې زموږ خدایه! موږ ته په دنیا کې هم ښېګڼه راکړه او په آخرت کی هم او د اور له عذابه مو وساتې.))

(البقره: ۲۰۱)

په همدې توګه، وخت به خامخا دوی ته لارښوونه وکړي، په دې شرط چې له خپلو عقلونو کار واخلي:

> ((د آسمانو او ځمکې په پیدایښت او د شپې –ورځې په اوښتون کې حتماً عقلمنو ته ډېرې نښې (د عبرت) دي. هماغه کسان چې په ولاړه، ناسته او اړخونو پراته الله یادوي او د اسمانو او ځمکې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدایښت کې سوچونه کوي چې اې زموږ ربه دا خو دې چټې نه دي پیدا کړي، تا لره (عبثیاتو نه) پاکي ده نو د اور له عذابه مو وساتې. زموږ ربه! تا چې څوك اور ته داخل کړ، نو هغه دې خوار کړ او ظالمانو لره څوك مرستندوی نشته. زموږ ربه! موږ له یو بلونکي د ایمان لور ته بلنه وا وریده چې په خپل رب مو ایمان راوړئ، نو ایمان مو راوړو، زموږ ربه نو ګناهونه راته و بښه او بدۍ مو ورژوه او له نېکانو سره مو وفات کړه. زموږ ربه او هغه څه هم راکړې چې د خپلو رسولانو په ژبه دې موږ سره وعده کړې او د قیامت په ورځ مو مه شرموې، یقیناً ته خپله وعده نه ماتوې.))

(آل عمران: ۱۹۰ – ۱۹۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)

د وخت په اړه د قران او حدیث لیدلوري

قرآن او سنت وخت ته له بېلا بېلو اړخونو د ارزښت په سترګه ګوري.

لومړی، قرآن کریم د وخت پر ارزښت ټینګار کوي او بیا د دې حقیقت پخلی او سپیناوی کوي چې وخت د الله تعالی یوه لویه پېرزوینه ده. دا خبره په دې آیت کې په څرګند ډول یاده شوې:

((او لمر او سپوږمۍ يې درته په کار لګولي چې له قانون سره سم چلېږي او (همدارنګه) شپه او ورځ يې په کار درته لګولي. او هر څه مو چې وغوښتل هغه يې درکړل او که تاسو وغواړئ چې د الله نعمتونه وشمېرئ نو شمېرلی يې نه شئ، بې شکه چې انسان ډېر بې انصافه او ناشکره دی.))

(ابراهیم: ۳۳ – ۳۴)

دغه راز بل ځای کې فرمايي:

((او هماغه دی چې شپه او ورځ يې يو د بل ځای ناستي وګرځول، هغه چاته چې غواړي څه درس واخلي يا غواړي شکر وېستونکی شي.))

(الفرقان: ٦٢)

دا په دې معنا ده چې الله تعالی د ورځې او شپې اوښتون د دې علت ګرځولی چې انسان ته یو فرصت په لاس ورکړي تر څو هغه څه لاسته راوړي چې ضایع کړي يې دي.

د دې لپاره چې د وخت ارزښت څرګند کړي، الله تعالی د ډېرو سورتونو په پیل کې په بېلا بېلو وختونو قسم کړی، لکه ورځ، شپه، سهار او غرمه. د بېلګې په ډول يې په لاندې آیتونو کې لوستلی شو:

((قسم دی په شپه کله چې راخپره شي. او په ورځ چې روښانه شي.))

(اللیل: ۱-۲)

((قسم دی په سهار. او په لسو شپو.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الفجر: ۱-۲)

((قسم دی په غرمه. او په شپه کله چې له چوپتیا سره خپره شي.))

(الضحی: ۱-۲)

((قسم دی په وخت. چې انسان خامخا تاوان کې دی.))

(العصر: ۱-۲)

په هغه څه قسم کول چې پخپله یې پیدا کړي، دا معنا ورکوي چې الله تعالی غواړي د هغه څیز د لویوالي او ګټورتیا لور ته د خلکو پام واړوي.

د پیغمبر علیه السلام په سنتو کې هم موږ د وخت د ارزښت ستاینه او د قیامت په ورځ د الله تعالی په نزد د وخت اړوند د مسؤلیت تائید لیدلی شو. له معاذ ابن جبل نه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:

((د الله بنده به د قیامت په ورځ تر هغو ولاړ وي، تر څو پورې چې د څلورو شیانو په هکله ونه پوښتل شي: د هغه د ژوند او دا چې څنګه یې تېر کړ؛ د هغه د ځوانۍ چې څه ګټه ترې پورته کړه؛ د هغه د شتمنۍ چې له کومو لارو یې وګټله او څنګه یې ولګوله؛ او د هغه د علم چې څه ګټه یې ترې واخیسته.)) (۱)

کله چې هغه ګړۍ را ورسېږي، نو له هر چا څخه به د خپل ژوند په اړه عموماً او د خپلې ځوانۍ په اړه په ځانګړي ډول پوښتنه کېږي. په دې توګه، ځوانۍ — که څه هم د ژوند یوه وړه برخه جوړوي — ځانګړی ارزښت لري ځکه دا وخت د ربښتیني ژوند، هوډمنتیا او د دوو کمزورو او نازکو پړاوونو — چې یو یې ماشومتوب او بل زوړوالی دی — منځنی پړاو دی. الله تعالی فرمایي:

((الله هماغه دی چې تاسې یې له کمزورتیا نه پیدا کړئ، بیا یې له کمزورۍ وروسته قوت درکړ، بیایې له قوت نه وروسته کمزورتیا او زوړوالی. څه یې چې خوښه وي پیدا کوي یې او هماغه ډېر پوه قدرت والا دی.))

(الروم: ۵۴)

[1] رواه البراز و الطبراني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((د عربي ادب لويه څېره علامه جاحظ په يوه شعر کې وايي:

اتَــرجو ان تَـــکونَ وَ انتَ شَــــيخٌ
کما قـــد کُنت ايــامَ الشـــــباب
لقــد کذبتــکَ نفسُکَ ليـــــسَ بِثوبٍ
دَريسٍ کالجَديـدِ مـِن الثــّـيـابِ

ژباړه: ايا په زړښت کې هم د ځوانۍ د ځواک او روغتيا تمه لرې. بې له شکه چې دا خو د خپل ځان تېر ايستل دي، ځکه زوړ او نوی ټوکر هېڅکله هم يو ډول نه وي.))

ژباړن

***

اسلامي عقيدې او عبادتونه د وخت ارزښت څرګندوي:

د اسلام عقايد او عبادتونه د وخت ارزښت ستايي او اهميت ته يې غاړه ږدي. اسلامي عقايد انسان د دې جوګه ګرځوي چې په کايناتو کې د وخت مهم او ګټور رول درک کړي. وخت د لمر او ستورو په خوځښت او د شپې او ورځې په بدلون کې اړين او مهم رول لوبوي. تر دې چې ويل کېږي چې وخت د نړۍ په دوام او پرمختګ کې مهم او له ارزښته ډک عنصر دی.

وخت د مسلمانانو په ژوند کې هم اړين رول لوبوي. همدا وخت دی چې له مخې يې مسلمانان د خپلو لمنځونو سم وختونه پېژني. کله چې شپه مخه ښه کوي او د اسمان په څنډو کې د سهار لومړنۍ نښې را څرګندې شي، د مؤذن غږ د سهار د لمانځه لپاره د پاڅولو په موخه په ټوله نړۍ کې خپور شي: ((راشئ د لمانځه په لور))؛ ((راشئ د رښتيني برياليتوب په لور))؛ ((لمونځ له خوب څخه غوره دی.)) او هغه څوک چې دې غږ ته ځواب ورکړي، د شيطان ټولې غوټې يې پرانيستل شي. (۱)

---

[1] دا هغه مشهور روايت ته اشاره ده چې وايي: کله چې له تاسې يو څوک ويده شي، نو شيطان يې د سر شاتنۍ برخې ته درې غوټې ور واچوي. (رواه مسلم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماسپښین، کله چې لمر د خپلې لوړتیا په حال کې وي او خلک په دنیوي چارو او ورځنیو کارونو کې بوخت وي، مؤذن یو ځل بیا خلک د ماسپښین لمانځه ته را وغواړي. او دا ځل خلک یو ځل بیا پاڅېږي او خپل ټول کارونه، ورځنۍ بوختیاوې او د پیسو ګټلو هلې ځلې شاته پرېږدي.

د درېیم ځل لپاره مؤذن د مازدیګر د لمانځه لپاره غږ کوي، هغه وخت چې د یو شي سیورۍ د هغه د کتلې په اندازه وي او هغه مهال چې لمر د کوزېدو په حال کې وي.

کله چې لمر د اسمان په څنډو کې پټ شي، د ماښام د لمانځه وخت را ورسېږي او ورپسې د ماخوستن لمونځ چې په همدې ځای د یوه مسلمان ورځ پای ته رسېږي.

په دې ډول، یو مسلمان د خپلې ورځې پیل او پای دواړه په لمانځه کوي. دا په دې معنا چې د مسلمان او د هغه د خدای، د سهار او ماخوستن د لمانځه او د شپې او ورځې د اوښتون تر منځ یو منظمه اړیکه شتون لري.

د الله تعالی او د مسلمان تر منځ یو بله ځانګړې اړیکه هم شته چې په اونۍ کې یو ځل یعنې هره جمعه رامنځته کېږي. په دې ورځ مؤذن د یوه نوي او بېل لمانځه په لور بلنه کوي، داسې لمونځ چې په ګډه ترسره کېږي او خاص ځای او ځانګړې شرطونه لري. او هغه د جمعې لمونځ دی.

له دې فرضو لمنځونو ور هاخوا، شپنی نفل لمونځ هم شته چې د ښنونکي او مهربانه ذات هغه بندګان یې له سهار کېدو مخکې ترسره کوي، چې د الله تعالی د فضل او ښښنې په موندلو کې بیړه کوونکي وي. دغه راز یو بل نفل لمونځ چې څاښت (اشراق/ضحی) ورته وایي، هم شته، او هغه نفل لمنځونه هم چې د ورځې په څلورویشت ساعتونو وېشل شوي.

د هرې میاشتې په پیل کې مسلمانان په خوښۍ د نوې سپوږمۍ هرکلی کوي. دوی له خدایه دعا غواړي او غوښتنه ترې کوي چې پر دوی رحم وکړي او دا نوې سپوږمۍ ورته د خوشالۍ لامل وګرځوي. دوی له دې امله د دې غوښتنه کوي تر څو د هغه لوړ ذات د پېرزوینې، ساتنې او پر هغه د ایمان د زیاتوالي او د هغه د اوامرو د پر ځای کولو لپاره له دوی سره د مرستې او توفیق لامل وګرځي.

هر کال د روژې په میاشت کې د جنت دروازې پرانیستل کېږي، د دوزخ دروازې تړل کېږي او شیطانان په زنځیرونو تړل کېږي او په همدې سپېڅلي وخت کې مؤذن (خو دا ځل له اسمان څخه) پر هغو خلکو غږ کوي چې د ښېګڼې غوښتونکي وي چې را وړاندې شئ؛ او هغه چې د بدۍ او بدګڼو غوښتونکي وي، هغوی ته وایي چې په خپلو نیتونو او ارادو بیا ځلې غور وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همدې لپاره عاصي توبې وباسي، غافل متوجه کېږي او بې لارې الله ته ورګرځي؛ او ټول د هغه د خوښۍ غوښتونکي وي. دوی د روژو او د شپنیو لمنځونو په وسیله د الله تعالی د فضل او ډاډ لټونکي وي، کټ مټ هماغسې چې د الله پیغمبر فرمایلي:

((هر هغه څوک چې په پوره ایمان او د ثواب په نیت د روژې د میاشتې روژې ونیسي، ټول مخکیني ګناهونه به یې وبښل شي. او څوک چې د ثواب او اجر په نیت لمونځ وکړي (د روژې په میاشت کې د شپې لمونځ وکړي)، ټول تېر ګناهونه به یې وبښل شي.)) (۱)

د روژې د میاشتې له معنوي او برکتي سفر یو څو میاشتې وروسته، یو بل سفر راځي چې هم معنوي اړخ لري او هم مادي ګټې پکې نغښتې؛ او هغه د حج فریضه ده.

((د حج څو معلومې میاشتې دي، نو چا چې په هغو کې حج (په ځان) فرض کړ نو بیا په حج کې نه کوروالی شته، نه ګناهونه او نه جنګ جګړه او کومه ښېګڼه چې کوئ الله ور باندې پوهېږي او توښه در سره واخلئ او بې شکه غوره توښه ځان ساتل (له سواله) دي او له ما ووېرېږئ، اې د عقل خاوندانو.))

(البقرة: ۱۹۷)

دا ټول عبادتونه په بشپړ او څرګند ډول د اسلافو له خوا تشریح او بیان شوي دي. هغوی پنځه وخته فرض لمونځ د ورځې میزان یا تله ګڼله، د جمعې د ورځې لمونځ یې د اونۍ تله بلله، رمضان یې د کال او حج یې د ټول ژوند تله ګڼله. په دې ډول هغوی غوښتل مسلمانان متوجه کړي تر څو لومړی خپله ورځ په ارامتیا او سوکالۍ پای ته ورسوي او بیا فکر وکړي چې په څه ډول همدا ارامتیا د اونۍ، کال او په ټوله کې د ټول ژوند په پای کې هم د ځان لپاره باوري کړي.

د پورته یادو عبادتونو تر څنګ زکات هم شته چې د اسلام له پنځو ستنو څخه ده او په هر کال او هر فصل(۲) کې فرض ده، لکه الله تعالی فرمایي:

((...او د هغه حق ورکوئ (عشر) د فصل اخیستو په ورځ...))

(الانعام: ۱۴۱)

---

[۱] رواه احمد.

[۲] دا د هغو خلکو لپاره چې شتمني او دارایي یې له ټاکلي برید (نصاب) څخه زیاته وي او یو کال پرې تېر شوی وي. (اېډیټ کوونکی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په دې ډول مسلمانان باید د ټولو عبادتونو په ټاکلو وختونو کې د ترسره کولو لپاره د وخت بهیر او تګلوري ته ویښ او بیداره واوسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۲)

د وخت ځانګړنې

وخت خپلې ځانګړې ځانګړنې لري. له وخت څخه د سمې ګټنې او کارونې په موخه باید له هغو څخه په پوره توګه خبر اوسو. دا ځانګړنې په لاندې ډول دي:

۱- وخت ژر تېرېږي:

وخت د وریځو په څېر ګړندی او د هوا په څېر چټک تېرېږي. دا د وخت یو حقیقت دی، هغه که د خوښۍ او سوکالۍ ورځې وي او که د غم او خپګان ورځې. خو دا خبره د هغې نظریې نفي نه کوي چې وایي کله یو څوک خوشاله وي نو وخت پرې ژر تېرېږي، خو د خپګان او غم په وخت کې یې په زړه کې تر اوږد مهاله احساسوي.

((یو عربي شاعر وایي:

تمتع بایامِ السُّرور فـــــــــانها
قصـارٌ و ایامُ الهـــــومِ طـــوال

ژباړه:
د خوښۍ له ورځو ګټه پورته کړئ، ځکه دا ورځې
ډېـــــــــرې لنډې او د غم ورځې اوږدې وي.))

ژباړن

***

دا مهمه نه ده چې انسان څومره موده ژوند کوي، د هغه ژوند به بیا هم کم وي، دا ځکه چې د هر ساکښ ژوند د هغه په مرګ پای ته رسېږي.

کله چې مرګ راورسېږي، هغه ټول کلونه او ساعتونه چې انسان تېر کړي وي، د سترګو په رپ کې په داسې شېبو واوړي لکه ټول ژوند یې چې په یوې ثانیې کې له منځه تللی وي.

په همدې تړاو د نوح علیه السلام په اړه یوه کیسه بیانېږي چې کله د مرګ پرښته له زر کاله (نهه سوه او پنځوس کاله) وروسته ورته راغله تر څو ارواح ترې واخلي، نو پرښتې ترې وپوښتل چې ژوند دې څومره وموند؟ نوح ع ډېر وړوکی خو ډېر زړه راښکونکی ځواب ورکړ، ویې ویل: ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې داسې احساس کړ لکه یو کور چې دوه دروازې ولري، او ما یوازې دومره وکړل چې په یوې دروازې ور ننوتم او له بلې بېرته راووتم.

دا کیسه یوه څرګند حقیقت ته اشاره کوي – هغه دا چې ژوند د مرګ پر مهال او د قیامت په ورځ ډېر زیات کوچنی ښکاري. الله تعالی فرمايي:

((کله چې دوی یې وویني نو لکه یو ماښام یا یو سهار نه پرته چې نه وي ځنډېدلي.))

(النازعات: ۴۶)

((او په کومه ورځ یې چې را غونډ کړي نو لکه چې دوی د ورځې له کوم ساعت پرته زیات نه وو ځنډېدلي چې خپلو کې سره وپېژني...))

(یونس: ۴۵)

۲- تېر شوی وخت نه بېرته راګرځي او نه بدیل لري:

وخت د جبران وړ نه دی او دا په ساده ټکو کې په دې معنا ده چې هېڅ شی هم د وخت بدیل او عوض نه شي کېدی. دا خبره حسن بصري په څرګند ډول واضح کړې، دی وايي: ((د هرې ورځې په پیل کې غږ کوونکی اعلان کوي، اې د آدم بچیه، زه نوې پیدا کړی شوې یم او زه ستا پر کړنو څارونکې یم. نو له ما ګټه واخله ځکه زه چې یو ځل تېره شم، بیا د قیامت تر ورځې پورې بېرته نه راګرځم.))
له همدې امله موږ شاعران او لیکوالان وینو چې زوړوالي ته له رسېدو وروسته د ځوانۍ د بېرته راګرځېدو ارمانونه کوي، خو له بده مرغه، د دوی دا ارمان هېڅکله هم نه شي پوره کېدی.

***

په دې هکله مو د رحمان بابا دې شعر ته پام غواړم:

تېر ساعت په مثال مړی د لحد دی
مړ چا نه دی ژوندی کړی په ژړا

ژباړن

(c) ketabton.com: The Digital Library

***

۳- وخت د انسان تر ټولو ګرانبیه شتمني ده:

پورته د وخت اړوند يادې ټولې ځانګړنې په ځرګند ډول دې ته نغوته ده چې وخت د انسان تر ټولو ګرانبیه او ارزښتناکه شتمني ده. دا ځکه چې وخت د هغه کوهي په څېر دی چې هر هغه څه په ځان کې زېرمه کوي چې انسان يې ترسره کوي او ور اچوي، او بيا همدا د هغه د ژوند ربښتينې پانګه ګرځي.

وخت یوازې سره زر نه دي، لکه په متل کې چې راځي؛ ځکه وخت له سرو زرو، ملغلرو، غمیو او نورو ګرانبیه فلزاتو او تيرو څخه ډېر قیمتي او ګرانبیه دی. حسن البنا د وخت په هکله وايي: ((وخت ژوند دی! د انسان ژوند له هغه وخت پرته بل څه نه دی چې د زوکړې له شېبې څخه يې د مرګ تر ګړۍ پورې تېر کړی وي.))

((يو عالم وايي: وخت ارزښتناکه شی نه دی، بلکې يو بېل او ځانګړی شی دی. ځکه هر ارزښتناکه شی يوه بيه او ارزښت لري. ژباړن))

د حسن البنا يوه بله وينا ده چې انسان د ورځو له يوې ټولګې پرته بل څه نه دی او کله چې يوه ورځ تېره شي، نو له ده څخه هم يوه برخه بېله کړي.

وخت به راشي چې هغه خلک به چې د وخت له ارزښته يې مخ اړولی، دا احساس کړي چې وخت څومره قیمتي او ارزښتناکه دی. خو له بده مرغه چې پر دوی به ډېره ناوخته شوې وي او په دې اړه به هېڅ هم نه شي کولی. په قرآن کريم کې دوه حالتونه داسې ياد شوي چې په هغو کې به انسان د وخت په بې ځايه تېرولو باندې پښېماني ښکاروي:

لومړی حالت: انسان به هغه مهال د وخت په ارزښت پوه شي چې کله د مرګ خولې ته ورسېږي. په دې ستونزمن وخت کې به دی د يوه بل وار لپاره زاری کوي او د دې هیله به کوي چې مرګ يې د یوې لنډې مودې لپاره نور هم وځنډول شي، دی به د هغه څه د رغولو لپاره چې ويجاړ کړي يې وي او د يو ښه کار د کولو لپاره چې له لاسه يې ورکړی وي، په چيغو چيغو د يوې ثانيې فرصت غواړي.

په دې تړاو سپېڅلی قرآن فرمايي:

((اې مؤمنانو! ځېل مالونه او ځېلځانې مو د الله له يادولو غافل نه کړي او څوك چې داسې کوي نو هماغه خلك (اصلی) تاوانيان دي. او

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه چې موږ در روزي کړي، له هغو نه (د الله دپاره) لګښت وکړئ، تر هغه ړومبی چې ستاسو کوم یوه ته مرګ راشي (او) بیا وایي چې زما ربه ولې دې څه لږ نېټې پورې ونه ځنډولم چې زه خیرات ورکړم او له نېکانو څخه شم؟))

(المنافقون: ۹-۱۰)

خو د دې بې معنا او پوچ ارمان ځواب یوه سخته او وروستۍ پرېکړه ده، لکه څنګه چې الله تعالی فرمایي:

((او الله به هېڅکله یو کس وروستی نه کړي، کله چې اجل یې راشي او الله ستاسې په کړو وړو ښه خبر دی.))

المنافقون: ۱۱)

دوهم حالت: انسان به د وخت ارزښت همدارنګه په آخرت کې هم احساس کړي، هغه مهال چې هر چا ته د هغه له کړو وړو سره سم جزا یا سزا ورکول کېږي، هغه وخت چې نېکان به جنت ته ننوځي او د بدانو ځای به د جهنم اور وي. یوازې هماغه وخت به دوزخیان دا هیله وکړي چې یو ځل بیا خپل تېر ژوند ته ورستانه شي تر څو نېک کارونه ترسره کړي او د ښېګڼو څښتنان شي. خو افسوس، دا هېڅکله هم امکان نه لري، دا ځکه چې هغوی په خپل لېونتوب کې د ښه کېدو وار له لاسه ورکړی او اوس د دوی د سزا وخت را رسېدلی دی.

الله تعالی فرمایي:

((او څوك چې کافر شوي د هغو دپاره د جهنم اور دی، نه به وربانديې حکم کېږي چې مړه شي او نه به يې څه عذاب ترې سپکېږي، هر ناشکره ته موږ همدا ډول سزا ورکوو. او دوی به پکې چيغې وهي چې اې زموږ ربه! موږ وباسه چې ښه کارونه وکړو، هغسې نه چې موږ به کول (وبه وېلی شي) آيا موږ دومره عمر نه وو درکړی چې (که) څوك پکې څه درس اخلي، درس اخيستلی شي او وېروونکی هم درغلی وو، نو اوس يې (خوند) وڅکئ، د ظالمانو دپاره څوك مرستندوی نشته.))

(فاطر: ۳۶-۳۷)

د هغوی دا ادعا به په دې ځوروونکې پوښتنې وځپل شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((...آیا موږ دومره عمر نه وو درکړی چې (که) څوك پكې څه درس اخلي، درس اخیستلی شي او وېرووونکی هم درغلی وو...)) (۱)

په دې توګه الله جل جلا له انسان ته د هېڅ ډول بانو او پلمو لار نه ده پرې ایښې تر څو هغه ته نور وخت هم ورکړي چې د هغه اوامر پکې ترسره کړي او د هغه له منع کړو شیانو ځان وساتي. دلته د هغو خلکو یادونه موخه نه ده چې شپېته کاله ژوند یې کړی وي، دا ځکه چې هغوی د هوښیارېدو او ویښتیا، د سمې لارې د موندلو او توبې ویستلو لپاره پرېمانه فرصتونه لرلي دي. پیغمبر علیه السلام فرمایي:

((الله د هغه انسان پلمه نه مني چې هغه (الله) ورته شپېته کاله عمر ورکړی وي.)) (۲)

---

[1] فاطر: ۳۷

[2] رواه البخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)

د وخت په وړاندې د مسلمان دنده

که وخت دومره مهم وي لکه وړاندې مو چې بحث پرې وکړ چې پخپله له ژوند سره هم معنا ګڼل کېږي، نو بيا انسان د خپل وخت په وړاندې ډېر زيات مسؤليتونه او دندې لري. دی بايد پر دې دندو وپوهېږي او دا پوهه په عقيده او باور واړوي او بيا همدا باور او عقيده په عمل او لاسته راوړنې بدل کړي.

له وخت څخه د ګټې لېوالتيا:

د مسلمان د خپل وخت په وړاندې تر ټولو لومړنۍ دنده دا ده چې بايد ښه ساتنه يې وکړي، کټ مټ همداغسې لکه د خپلې شتمنۍ ساتنه چې کوي او يا له هغې هم زيات؛ او په داسې لارو کې يې وکاروي چې د ده او د خپل امت دواړو لپاره يې ګټور او مفيد وي.

دا ځکه چې اسلاف (رحمهم الله تعالى) د وخت د ارزښت په اړه تر بل هر چا ښه پوهېدل، هغوی له وخت سره د چلند په برخه کې له هر چا زيات احتياط کوونکي وو. دا د حسن بصري په خبرو کې له ورايه برېښي، هغه وايي چې له داسې خلکو سره مخ شوی يم چې د خپل وخت ساتنه يې له هغه زياته کوله چې نن ورځ يې موږ د خپلو شتمنيو کوو.

همدا لامل دی چې داسې خلک د خپل وخت سمې کارونې ته په خاصه توګه لېواله وو او هېڅکله يې هم بې ځايه نه تېراوه، لکه عمر بن عبد العزيز وايي: ((يقيناً، شپه او ورځ په تا کې کار کوي، نو ته په هغو کې کار وکړه.))
هغوی به ويل چې د وخت بې ځايه تېرول له وخت سره د کرکې نښه ده او دغه راز په دې باور وو چې وخت د تورې په څېر دی: که يې ته غوڅ نه کړې، نو وخت به تا غوڅ کړي. دغه اند او باور دوی تل هڅول تر څو د ځان د ودې لپاره زيار وباسي. هغوی باور درلود چې: هغه څوک چې نن يې د پرون په څېر دی، غمجن او وير لړلی دی؛ خو هغه څوک چې نن يې له پرون څخه بدتره دی، بدمرغه او بدبخته دی.

هغوی دومره محتاط وو چې يوه ورځ، تر دې چې د ثانيې يوه وړه برخه يې هم نه پرېښوده چې بې ګټې تېره شي، يا به يې په ګټور علم کې تېروله، يا به يې ښه کارونه کول، يا به يې د خپلو خواهشاتو پر وړاندې مبارزه کوله، او يا به يې هم نورو ته ښېګڼه رسوله. هغوی تل له دې وېرېدل چې وخت به ترې بې ګټې تېر شي او دوی به يې په اړه خبر هم نه لري. دا حقيقت د ابن مسعود رضي الله عنه له دې وينا ډېر ښه څرګندېږي، دی وايي: پر هېڅ شي کله دومره نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يم پښېمانه شوی، لکه پر هغې ورځې چې تېره شوې وي او ما ترې ګټه نه وي اخيستي. او يو بل عالم وايي: زما هغه ورځ بې ځايه تېره شوې چې ما پکې داسې علم نه وي ترلاسه کړی چې الله جل جلا له ته يې ور نږدې کړی اوسم. دغه راز يو هوښيار وايي: هر هغه څوک چې يوه ورځ بې له دې تېره کړي چې ګټه ترې پورته کړي، يقيناً ځان يې تېر ايستی دی.

خو نن ورځ چې مسلمانان په څه ډول د وخت په بې ځايه تېرولو وينو، زړونه مو له غم او خفګان څخه ډکېږي. په حقيقت کې د وخت بې ځايه تېرول، د شتمنۍ او دارايۍ له بې ځايه لګولو ډېر زيانمن او خطرناک دی، دا ځکه چې د شتمنۍ پر عکس د وخت عوض او بديل هېڅکله نه شو موندی.

يوه هغه جمله چې موږ يې نن سبا هر چېرته اورو، هغه ((د وخت وژنه)) ده. موږ وينو چې خلک ساعتونه ساعتونه ناست وي، هېڅ هم نه کوي مګر په نرد، شترنج او تاش کولو بوخت وي. هغوی اصلاً په دې فکر نه کوي چې دا ډول وخت تېرول يې سم کار دی او که ناسم. دوی په بشپړ ډول له خپلو ديني وجايبو او دندو غافل وي او يوازېنۍ بوختيا يې د وخت وژل وي. دا ډول خلک د خواخوږۍ او مرستې وړ دي، ځکه دوی له دې ناخبره دي چې د وخت په وژلو، دوی پخپله خپل ځانونه وژني. نو، د وخت وژل د ځانوژنې په څېر ده او داسې يوه سرغړونه ده چې د ټولو خلکو په مخکې ترسره کېږي، خو هغه خلک چې دا سرغړونه ترسره کوي، بالکل نه غندل کېږي، ځکه چې خلک په دې نه پوهېږي چې دا جرم څومره ستر او ښايي بدتر دی، او په ټوله کې دوی اصلاً د دې شعور نه لري چې يوه ناسمه کړنه ترسره کوي.

د اوزګار وخت سمه کارونه:

فارغ او اوزګار وخت يو داسې نعمت دی چې ډېری له پامه غورځول کېږي او ډېری خلک ترې استفاده نه کوي، څنګه چې پيغمبر عليه السلام فرمايي:

((د الله تعالی دوه نعمتونه دي چې ډېری خلکو هېر کړي: شتمني او اوزګار وخت.)) (۱)

له اوزګار وخت څخه موږ له دنيوي کارونو څخه د اوزګارتيا معنا اخلو چې دا کار مو په ټوله کې د راتلونکي ژوند په اړه له فکر او اندېښنې څخه راګرځوي. دا خبره له هغو اسلامي احکامو سره تضاد نه لري چې انسان د خپل ژوند لپاره کار کولو ته هڅوي. انسان بايد کار وکړي، خو دې

[1] رواه البخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته یې باید پام وي چې هېڅ کار یې هم د الله له خوا د ور له غاړې احکامو څخه را ونه ګرځوي او د ژوند د خوښیو او غوښتنو کندې ته یې ور ونه غورځوي.

له همدې کبله، دا په اصل کې د دین او دنیا تر منځ د انډول رامنځته کولو مسئله ده او دا انډول او توازن دا بېلګه په ښه ډول څرګندوي: دلته یو داسې کس چې د الله اوامرو ته ژمن او ولاړ وي له یوه داسې سوداګر سره پرتله کېږي چې شتمني او اوزګار وخت یې ټوله پانګه او د بریا د لاسته راوړو او ګټې کولو وسایل دي. نو له دې بېلګې څخه څرګنده ده چې هر هغه څوک چې د الله تعالی احکامو ته غاړه ږدي، په ګټه کې دی او هر هغه څوک چې له شیطان سره معامله کوي خامخا به خپله پانګه له لاسه ورکوي او زیانمن به وي.

په یوه بل حدیث کې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایي:

((پنځه شیان له پنځو نورو مخکې وکاروه... او هغه مبارک د همدې پنځو شیانو تر منځ دا هم یاد کړل چې: خپل اوزګار وخت مخکې له بوختیا څخه.)) (۱)

دا په دې معنا ده چې فارغ وخت به د تل لپاره نه وي، ځکه ډېر ژر به د وخت دا تشه په ښو یا بدو کارونو ډکه شي. هغه څوک چې په نېکیو او تقوا یې ډکه کړي، بریالی دی؛ او هغه چې په ناروا چارو او سرغړونو یې ډکوي، بدمرغه دی.

ځینې صالحین وایي چې فارغ وخت یوه ستره لورېینه ده، که یې انسان د خپلو بې واکو خواهشاتو په لاس کې ورکړي، نو الله به یې له هغې تقوا او سپېځلتیا بې برخې کړي چې په زړه کې یې لري.

یو عالم وایي چې دا د ستر خپګان ځای دی چې له هر ډول بوختیاوو اوزګار اوسې او بیا هم د الله جل جلا له په لور ور ونه دانګې.

صالحو اسلافو به له هغو خلکو کرکه کوله چې بوختیا به یې نه لرله ځکه اوزګار وخت رحمت په زحمت بدلوي. په دې ځای کې سړي او ښځې دواړه برابر دي ځکه که چېرې اوزګار وخت سړي بې لارې کولی شي، نو دا شی ښځې هم پر نارواوو اخته کولی شي او دا د یوسف علیه السلام له کیسې ډېره ښه څرګندېږي. د یوسف د بادار ښځه پر ده مېینه وه او له بېلا بېلو لارو یې هڅه کوله چې د هغه مینه لاسته راوړي، خو په دې موخه کې پاتې راغله. هغه خپل له اسانتیاوو او هوساینو ډک ژوند دې کار ته لمسولې وه او له دې له ورایه برېښي چې فارغ وخت

---

۱ رواه الحکیم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه مهال لا زيات خطرناک شي چې کله يو ځوک ځوان وي، جنسي خواهشات يې زيات او د داسې خواهشاتو د پوره کولو لپاره يې پيسې هم په لاس کې وي.

ښو کارونو ته بيړه:

د ښو مسلمانانو، هغه چې د وخت ارزښت پېژني او پر اهميت يې پوهېږي، لپاره دا اړينه او لازمي ده چې تر خپله وسه خپل وختونه له ښو کارونو ډک کړي. له دې کار سره بايد د غفلت چلند ونه شي او نه هم له يوې ورځې نه بلې ورځې ته وغځول شي.

ځينې هغه دعا ګانې چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم مسلمانانو ته سهار او ماښام د کولو لپاره ښودلي، دا ښيي چې اسلام تنبلي او سستي ته څومره د کرکې په سترګې ګوري. د بېلګې په ډول، دی مبارک په يوې دعا کې فرمايي:

((اې الله، له غم او خپګان څخه تا ته پناه در وړم او له تنبلۍ او معلولتيا څخه ستا د پناه غوښتونکی يم.))

له همدې امله قرآن عظيم الشان مسلمانانو ته امر کوي چې مخکې له دې چې په کوم بل کار يا دنده بوخت شئ، د ښو کارونو په لور بيړه وکړئ:

((او هر چا ته يو لوری دی چې هغه مخ ورګرځوونکی دی نو تاسو په ښېګڼو کی سيالي کوئ، هر چېرته چې ياستئ، ټول به الله راولي، بې شکه الله په هر څه وسي دی.))

(البقرة: ۱۴۸)

الله سبحانه و تعالی همدا رنګه فرمايي:

((او که الله غوښتي وای نو تاسو ټول به يې يو امت ګرځولي وای خو د دې لپاره (يې داسې وکړل) چې په هغه څه کې مو و ازمايي چې درکړي يې دي، نو په ښېګڼو کې يو له بله وړاندې شئ د الله لور ته ستاسو ټولو ستنېدل دي بيا به مو په هغه څه خبر کړي چې پکې مو شخړه کوله.))

(المائدة: ۴۸)

په يو بل ځای کې الله جل جلا له د جنت لپاره د مسلمانانو د لېوالتيا حس پياوړی کوي او فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((او د خپل رب د بښنې او هغه جنت په لوري بیړه وکړئ چې پلنوالی یې (لکه) اسمانونه او ځمکه ده، متقیانو ته چمتو شوی.))

(آل عمران: ۱۳۳)

او په یو بل آیت کې الله تعالی فرمایي:

((رامنډه کړئ د خپل رب د بښنې او هغه جنت په لور چې پلنوالی یې د آسمان او ځمکې د پلنوالي غوندې دی...))

(الحدید: ۲۱)

په دې ډول الله تعالی په خپل کتاب کې د جنت او بښنې په لور د سیالۍ او وړاندې کېدو هڅونه کوي. یا په بل عبارت، د ایمان، تقوا، بښنې او نېکو کارونو په لور هڅول کوي، ځکه همدا هغه وسایل دي چې د هغه رحم، لورېینې او بښنې ته مو ور رسوي. په دې چارو کې سیالي ستایل شوې او خوښ عمل بلل شوی، ځکه الله تعالی فرمایي:

((چې مهر به یې مښك وي. او سیالي کونکي دې په همدې کې سیالي وکړي.))

(المطففین: ۲۶)

هغه لوړ ذات خپل ځینې ځانګړي پیغمبران او استازي هم ستایي، فرمایي:

((بې شکه هغوی (ټولو) په نېکیو کې بیړه کوله او موږ یې (د ثواب) په مینه او (له عذاب نه) په وېره ور بللو او خاص موږ ته غاړه اېښودونکي وو.))

(الانبیاء: ۹۰)

په همدې ډول، الله سبحانه و تعالی په یوه بل آیت کې خپل رښتیني او نېک بندګان د ستاینې په ټکو یادوي، فرمایي:

((په الله او وروستۍ ورځ ایمان راوړي، د ښېګڼو امر کوي، له بدیو ایسارول کوي، په ښو چارو کې بیړه کوي او همدا دوی د صالحانو له ډلې دي.))

(آل عمران: ۱۱۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو بل خوا بیا الله تعالی منافقان غندلي او رټلي دي، فرمایي:

((...او کله چې لمانځه ته پاڅېږي نو په لټۍ سره پاڅېږي...))

(النساء: ۱۴۲)

په یوه بل آیت کې یې الله تعالی په هکله فرمایي:

((...او لمانځه ته نه راځي مګر په لټۍ (زړه نا زړه) او خیرات نه کوي مګر په ناخوښۍ سره.))

(التوبة: ۵۴)

دغه راز پیغمبر علیه السلام به هم خلک مخکې له دې چې له کوم خنډ یا ناوړه حالت سره مخ شي، ښو کارونو ته د وړاندې کېدو په پار هڅول او تشویقول، دی مبارک فرمایي:

((آیا تاسې یوازې بډاینې ته سترګې په لار یاستئ چې د ظلم په لور مو ټېل وهي؛ بې وزلي ته چې له بې وسۍ سره مو مخ کوي او ناروغۍ مو له منځه وړي؛ زوړوالي ته چې د لېونتوب لار در ښیي او مرګ ته مو ور نږدې کوي او دغه راز دجال ته: او دجال اوس نشته، یو راتلونکی کړاو دی؛ او یا د قیامت ورځ ته، هغه ساعت چې تر ټولو زیات تریخ او غم لرونکی به وي.)) (۱)

د وخت تېرېدا ته پاملرنه:

مؤمن باید غافل ونه اوسي چې شپې او ورځې یې د سترګو په وړاندې تېرې شي. پکار ده چې په دې اړه فکر وکړي چې شپې او ورځې په څه ډول نوي زاړه کوي، لرې را نږدې کوي، ژوند ته د پای ټکی ږدي، ځواني په زړښت بدلوي او زاړه ورستوي.

نو، د یوه مسلمان په وړاندې باید شپې او ورځې بې هدفه وا نه وړي او نه وخت پرې داسې تېر شي چې ګټه یې ترې نه وي پورته کړې او هڅه یې نه وي کړې چې درس او عبرت ترې واخلي. هر ساعت یا هره شېبه د نړۍ په بېلا بېلو برخو کې بې شمېره پېښې رامنځته کېږي. ځینې پېښې د پوهېدو وړ وي، خو ځینې بیا نه وي. په هره شېبه کې د بېلا بېلو حالتونو او شرایطو خلک هدف ګرځي: ځینې له بې وزلۍ شتمن کېږي، ناروغ خپله روغتیا بیامومي، خپګان پر خوشالۍ بدلېږي او ستونزې خپل ځای هوساینې او سوکالۍ ته پرېږدي. دا یوازې هغه څوک ویني چې

[1] رواه الترمذي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوښیار وي او په نړۍ کې د رامنځته کېدونکو پېښو مخنیوی کولی شي یا ترې ګټه اخیستی شي او هغه څوک چې د وخت له تېرېدو سره سم د یو نوي څه د زده کولو وړتیا لري. خو هغه چې شیانو ته د ځیر کېدو له وړتیا بې برخې وي، هېڅکله به هم د دې جوګه نه شي چې له وخت څخه یو څه زده کړي ځکه د دوی لپاره د شپې او ورځې اوښتون بې معنا او بابیزه دی. دا حقیقت د الله تعالی په آیتونو کې په ښه توګه څرګند شوی، فرمايي:

((د آسمانو او ځمکې په پيدايښت او د شپې ورځې په اوښتون کې حتماً عقلمنو ته ډېرې نښې (د عبرت) دي.))

(آل عمران: ۱۹۰)

په یوه بل آیت کې الله رب العزت فرمايي:

((الله شپه او ورځ (سره) اړوي بې شکه په دې کې د سترګورو دپاره یو (لوی) درس دی.))

(النور: ۴۴)

د وخت مدیریت:

یو مسلمان باید په دې پوه وي چې خپل وخت څنګه منظم کړي او پکار ده چې د خپلو دنیوي او دیني چارو لپاره په دې هیله رښتینی پلان او مهالوېش جوړ کړي چې دنیوي چارې یې د دیني فرایضو له پولو وا نه وړي. په دې معنا چې دی باید په دې پوه وي چې په څه ډول خپل لومړیتوبونه وټاکي: تر ټولو مهم او تر ټولو اړین کار باید لومړی ترسره شي او باید له مهالوېش سره سم مخکې یو وړل شي.

د همدې یوه برخه نبي کریم علیه السلام د ابراهیم علیه السلام له صحایفو روایت کړې، په دې کې راځي:

((یو عاقل انسان – چې لېونی نه وي – باید څلور ساعته ولري: یو ساعت باید د خپل خدای (عبادت) ته ورکړي؛ یو ساعت د خپلو اعمالو محاسبه وکړي؛ یو ساعت د الله تعالی په مخلوق کې په غور کولو تېر کړي او یو ساعت د خپل خوراک او څښاک د اړتیا په بشپړولو کې ولګوي.)) (۱)

---

[1] رواه ابن حبان و الحكيم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا مهالوېش د هغو خلکو لپاره دی چې د خپل وخت تنظیم ته تر ټولو زیاته اړتیا لري او ډېرې زیاتې دندې او پرېمانه مسؤلیتونه ور له غاړې وي او په هکله یې فکر او اندېښنه لري. د دوی ژوند تر دومره بارونو لاندې وي چې د خپلو کارونو لپاره یې د لا زیات وخت غوښتنې احساس ته اړ کوي.

د وخت مدیریت په ځان کې د آرام او تفریح لپاره هم وخت رانغاړي، ځکه دا حقیقت دی چې زړه او دغه راز بدن له پرلپسې کار وروسته ستړی او ستومانه کېږي او تفریح ته ژوره اړتیا لري.

همدا لامل دی چې موږ باید وخت په وخت دمه او تفریح وکړو؛ خو دا تفریح هم باید د روا بریدونو دننه ترسره شي. حضرت علي رض په څرګند ډول ویلي چې زړه باید وخت په وخت دمه او تفریح وکړي، که داسې ونه شي او هر وخت په کار بوخت وساتل شي، هله بیا زړه ړندېږي.

نو مسلمان باید د ناسمو او بې ځایه بوختیاوو له امله خپل ځان، کورنۍ او ټولنې ته زیان ونه رسوي او خپلې اساسي دندې له پامه ونه غورځوي. او دا شرط د هغه مهال لپاره هم دی چې کله دی خپل ځان د خدای په عبادت کې ستومانه کوي.

له همدې کبله پیغمبر علیه السلام خپلو صحابوو ته چې د شپې له خوا په ده مبارک پسې د لمانځه کولو لپاره را ټول شوي وو، وویل:

> ((هغو کارونو ته اوږه ورکړئ چې زغملی یې شئ، ځکه الله هېڅکله هم نه ستومانه کېږي خو تاسې به ستومانه شئ؛ او الله ته تر ټولو خوښ عمل هغه دی چې تلپاتې وي، که څه هم لږ وي.)) (۱)

په یو بل ځای کې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایي:

> ((بې له شکه د اسلام دین د آسانۍ دین دی او څوک چې په خپل ځان باندې دین سخت کړي ارومرو مغلوبېږي او بیا نه شي کولی چې په همدې ډول دوام ورکړي. نو باید په دین کې له حده تېری ونه کړئ، بلکې د بشپړتیا په لور هڅه وکړئ او غوره ثواب او اجر ترلاسه کړئ.)) (۲)

---

[1] رواه البخاري و مسلم.

[2] رواه البخاري و النسايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پيغمبر عليه السلام هغو کسانو ته لارښوونه وکړه چې په قرآن کريم لوستلو، د شپې په لمانځه، روژې نيولو او په عاجزۍ کې يې له بريده تېرى کاوه، نبي کريم عليه السلام فرمايي:

((يقيناً بدن مو پر تاسې حق لري، ښځې مو پر تاسې حق لري او مېلمانه مو پر تاسې حق لري.)) (۱)

رسول الله صلی الله عليه وسلم يو ځل هغو صحابوو ته چې په رهبانيت او د دين په کارونو کې يې له سمو او مناسبو بريدونو تېر کړى وو، وفرمايل:

((بې له شکه، زه په تاسې کې له الله زيات وېرېدونکی او پر دين پوه يم، زه قيام(د شپې لمونځ) هم کوم او خوب هم کوم، روژه هم نيسم او پرېږدم يې هم او له ښځو سره نکاح هم کوم، نو هر هغه څوک چې زما له سنت څخه مخ اړوي، زما له امت څخه نه دى.)) (۲)

دا له همدې کبله ده چې اسلام انسان ته اجازه ورکوي چې د ژوند له رنګينيو او هوساينو د خپلو روا بريدونو په داخل کې خوند واخلي. همدا لامل دى چې کله پيغمبر عليه السلام د خپل يوه صحابي حنظله رض په اړه واورېدل چې له دې امله د منافقت تور پرې لګېدلى وو چې د پيغمبر عليه السلام په مخکې به يې يو څه کول او د خپلې کورنۍ په وړاندې بل څه. نو پيغمبر عليه السلام ورته وفرمايل:

((اې حنظله! که ته په هماغه حالت پاتې شې چې زما په وړاندې يې، نو پرښتې به سلام درباندې وايي، خو اې حنظله يو يو ساعت.)) (۳)

په حديث کې له يو يو ساعت نه مراد دا دى چې يوه ګړۍ د خپل خداى او يوه ګړۍ د خپل زړه لپاره.

الأسمايي وايي چې يوه اعرابي ښځه مې وليده چې په لاس کې يې تسپې نيولې وې، او په ورته وخت کې يې سينګار هم کاوه. نو ورته ومې ويل: ((څنګه داسې يو کار کولى شې؟)) يعنې په دې ښځې مې ګمان وکړ چې دا به له هغو ښځو وي چې الله يې هېر کړى، د ښايستوالي او زړه راښکلتيا ښځه به وي. خو د هغې ښځې ځواب ډېر لنډ او له هوښيارۍ ډک وو، ويې ويل: ((الله تعالى پر ما حق لري او زه هېڅکله هم له دې حق څخه مخ نه اړوم، او د تفريح او ساعت تېرې

---

[۱] رواه البخاري.
[۲] رواه البخاري.
[۳] رواه مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره هم فارغ وخت راکول شوی.)) الاسمايي وايي چې د هغې له خوب څخه پوه شوم چې هغه يوه صالحه او رښتينې ښځه وه، چې يو مېږه يې درلود او د هغه لپاره يې سينګار کاوه.

هر کار خپل وخت لري:

يو غوره مسلمان بايد په دې پوه وي چې کوم کار د زړه، ژبې او د بدن د هر غړي د هوساينې له مخې له کوم وخت سره ښه سمون خوري. په بل عبارت، دی بايد د سم کار لپاره سم وخت وپېژني، ځکه دا به يې د دې جوګه کړي چې د هغه کار په ترسره کولو کې له خپل ټول وس او توان څخه کار واخلي او دغه راز د الله تعالی له مرستې او توفيق څخه به هم برخمن وي.

د دې معنا په هغې لارښوونې کې ښه څرګنده شوې چې ابو بکر رض، عمر رض ته وکړه کله چې عمر رض غوښتل چې په خلافت کې له ابو بکر رض نه مخکيوالی وکړي. ابو بکر رض ورته وويل: پوه شه اې عمره! چې د ورځې احکام به ونه منل شي که د شپې له خوا ترسره شي او پوه شه چې د شپې عبادات به قبول نه شي، که د ورځې له خوا ترسره شي.

نو دا د يوه کار په هر وخت کې د کولو وصيت نه، بلکې د يوه کار په خپل سم وخت کې د کولو ترغيب دی. له همدې کبله الله تعالی د ديني اوامرو د ترسره کولو ځينې ځانګړي وختونه غوره کړي چې بايد بابېزه تېر نه شي. د بېلګې په ډول د لمنځونو په هکله الله تعالی فرمايي:

((... بې شکه لمونځ په ټاکلو وختو کې پر مؤمنانو فرض دی...))

(النساء: ۱۰۳)

د روژې په هکله الله تعالی فرمايي:

((... نو تاسو نه چې څوك دا مياشت بيامومي، هغه دې روژه ونيسي...))

(البقرة: ۱۸۵)

د حج په اړه الله تعالی فرمايي:

((د حج څو معلومې مياشتې دي...))

(البقرة: ۱۹۷)

او د زکات په هکله الله سبحانه و تعالی فرمايي:

((...او د هغه حق ورکوئ (عشر) د فصل اخيستو په ورځ...))

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الانعام: ۱۴۱)

د زړه او ژبې اعمال هم باید په ټاکلو وختونو او سمو ځایونو کې ترسره شي.

یو هوښیار وایي چې هر کس له څلور ډوله تجربو سره په څلورو بېلا بېلو وختونو کې مخ کېږي. پر هغه د خوښۍ؛ ستونزې او کړاو؛ اطاعت او فرمابردارۍ؛ او همدا رنګه د نافرمانۍ وختونه راځي. په دې ټولو حالاتو کې پر ده د الله تعالی له خوا ځینې احکام ټاکلي دي، دا ځکه چې الله تعالی د ده خالق او پیدا کوونکی دی.

د دې خبرې څرګنداوی په دې ډول دی چې: کله چې یو څوک د اطاعت په حالت کې وي، باید له الله منندوی وي چې ده ته یې نېغه لار ښودلې. کله چې د خوښۍ په حالت کوي نو بیا هم باید له الله مننه وکړي چې له خوښۍ ډک زړه یې ور په برخه کړی. خو کله چې د نافرمانۍ په حالت کې وي، نو پکار ده چې توبه وباسي او له الله بښنه وغواړي. او وروستی یې هم دا چې کله انسان له ستونزو یا کړاوونو سره مخ وي، نو باید صبر او زغم ولري.

دا څلو واړه حالتونه په عظیم کتاب قرآن کریم کې یاد شوي. د بېلګې په ډول د اطاعت او فرمابردارۍ د حالت په اړه لولو چې:

((ورته ووایه: (دا) د الله په فضل او رحمت سره دی نو په دې سره دې خوشاله وي، دا له هغه څه غوره دی چې خلك یې را غونډوي.))

(یونس: ۵۸)

د خوښۍ او سوکالۍ د حالت په اړه په یو بل آیت کې فرمایي:

((... خورئ د خپل رب له روزۍ نه او شکر یې وباسئ، دا پاکیزه ښار او هغه بښونکی رب دی.))

(سبا: ۱۵)

د نافرمانۍ د حالت اړوند الله تعالی فرمایي:

((ورته ووایه! اې زما هغو بندګانو چې پر خپلو ځانو یې ظلم کړی د الله له رحمته مه ناهیلي کېږئ، یقیناً الله ټول ګناهونه بښي بې شکه هماغه ډېر بښونکی مهربان دی.))

(الزمر: ۵۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د ستونزو او کړاوونو په تړاو فرمايي:

((او خامخا به تاسو په څه ډار، لوږه، او د مالونو، ځانونو او مېوو په څه کمښت وازمايو نو صبر کوونکو ته (د ثواب) زېری ورکړه. هغوی ته، چې کله يو مصيبت ور ورسيږی نو وايي موږ د الله يو او د هغه په لور ستنېدونکي.))

(البقرة: ١٥٥ – ١٥٦)

دغه راز نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايي:

((د مؤمن حال د تعجب وړ دی. په هر حال کې ورته خير او ښېګڼه رسيږي او نه رسيږي دا خير مگر مؤمن ته. که يو څه خوښي پرې راشي، شکر پرې باسي نو دا ورته خير دی. او که څه کړاو ور رسيږي نو صبر پرې کوي او دا هم ورته خير دی.)) (١)

د غوره وختونو لټون:

يو ښه مسلمان چې تل په ښو کارونو کې له نورو وړانديتوب کوي، ورته بويه چې هغه وختونه ولټوي چې الله له ځانګړو برکتونو او فضايلو ډک کړي، لکه څرنګه چې پيغمبر عليه السلام فرمايي:

((خدای مو ځينې وختونه برکتمن کړي، نو ويې لټوئ.)) (٢)

هغسې چې الله تعالی ځينو کسانو ته په ځينو نورو ځانګړی لوړاوی او فضيلت ور په برخه کړی، ځينو نوعو ته يې ګټورتيا ورکړې او ځينې ځايونه يې برکتمن کړي، نو دا طبيعي ده چې ځينو وختونو ته يې هم فضيلت او لوړاوی ور په برخه کړی څکه هماغه د ټولې نړۍ خالق او هستوونکی دی. هغه لوړ ذات فرمايي:

((او ستا رب چې څه غواړي هغه پيدا کوي او غوره کوي يې، ددوی څه اختيار نشته...))

(القصص: ٦٨)

---

(١) رواه مسلم.

(٢) رواه الطبراني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالی د شپې د وروستۍ برخې ساعتونه برکتي کړي. دا هغه وخت دی چې الله تعالی په داسې کیفیت د خپلو بندګانو لپاره د ځمکې اسمان ته را ښکته کېږي چې له شان سره یې ښایي او غږ پرې کوي:

((آیا څوک شته چې ښېنه رانه وغواړي او زه یې ګناهونه ور وبښم؟ شته څوک چې توبه وباسي او زه یې توبه قبوله کړم؟ شته څوک چې له ما غوښتنه ولري؟ شته څوک چې له ما دعا وغواړي؟ او (دا) تر رڼا کېدو پورې (دوام کوي).)) (۱)

همدا لامل دی چې سپېڅلی او رښتینی ذات الله جل جلا له فرمایي:

((بې شکه متقیان په باغونو او چینو کې دي. څه چې خپل رب یې ورکړي د هغو را اخیستونکي به وي، یقیناً هغوی له دې نه وړاندې نېکان وو. هغوی به د شپې لږ (وخت) ویده کېدل. او په سهارونو کې به یې ښېنې غوښتلې.))

(الذاریات: ۱۵ – ۱۸)

رسول صلی الله علیه وسلم فرمایي:

((هغه وخت چې الله خپل بنده ته له بل هر وخت نه زیات ور نږدې وي د شپې وروستۍ درېیمه برخه ده، نو که تاسې یو له هغو کسانو یاستئ چې په دې ګړۍ کې الله یادولی شئ، نو همداسې وکړئ.)) (۲)

الله تعالی ته تر ټولو خوښه ورځ د جمعې مبارکه ورځ ده. د جمعې ورځ د مسلمانانو اونیز اختر دی چې دوی پکې د جمعې لمونځ ترسره کوي. او په دې ورځ کې یوه ګړۍ داسې وي، که په هغې کې یو مسلمان له الله تعالی څه وغواړي، نو خامخا به یې ترلاسه کړي.

نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایي:

((څوک چې د جمعې لمانځه ته په لومړي وخت کې ځان ور ورسوي نو داسې دی لکه یو اوښ یې چې صدقه کړی وي، او څوک چې په دوهم ساعت کې ور ورسېږي، نو داسې دی لکه غویی یې چې صدقه

---

[1] رواه احمد و مسلم.
[2] رواه الترمذي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی وي، هغه چې په درېيم ساعت کې ور ورسېږي داسې دی لکه اوزه يې چې صدقه کړې وي، هغه چې په څلورم ساعت کې ور ورسېږي نو داسې دی لکه چرگه يې چې خيرات کړې وي او بيا يوه هگۍ؛ خو کله چې امام د خطبې لپاره په منبر کېني، نو پرښتې هم د خطبې د اورېدو په پار جومات ته ننوځي.)) ([1])

او دغه راز الله تعالی ته د کال تر ټولو خوښې او نږدې ورځې د ذوالحجې مياشتې لس ورځې دي، او په دې لسو کې تر ټولو غوره د عرفې ورځ ده. پيغمبر عليه السلام يې په دې ټکو يادونه کړې:

((الله تعالی ته له دې لسو ورځو څخه زياتې غوره او خوښې ورځې نشته. ويې ويل: اې د الله رسوله! آيا د الله په لاره کې جهاد هم نه؟ ځواب يې ورکړ: نه، د الله په لاره کې جهاد هم نه، پرته له دې چې يو سړی له خپل روح او شتمنۍ سره ووځي او په داسې حال کې بېرته راوگرځي چې له دې څخه يو هم ورسره نه وي.)) (٢)

کله چې الله ته د تر ټولو غوره مياشتو خبره راشي، نو بې له شکه چې هغه د روژې مياشت ده. دا مياشت له يوه ځانگړي مقام څخه برخمنه ده او هغه دا چې په دې مياشت کې قرآن کريم پر حضرت محمد صلی الله عليه وسلم نازل شوی او مسلمانانو ته د روژې، د شپې لمانځه او د ښو کارونو د ډېرولو امر شوی. په دې توگه، روژه د نېکيو او تقوا مياشت ده. همدا لامل دی چې سلف صالحينو به په ډېرې لېوالتيا د دې مياشتې غوښتنه کوله تر څو خپلې نيمگړتياوې ورژوي او ځان له گناهونو پاک او سپېڅلی کړي.

له عباده ابن الصامت رضي الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبر عليه السلام يوه ورځ د روژې په مياشت کې وفرمايل:

((روژه درته د برکتونو د مياشت په توگه راغلې او الله مو په دې مياشت کې ساتنه کوي؛ نو خپل رحمتونه درباندې نازلوي، گناهونو مو رژوي او دعاوې مو قبلوي. په دې کې مو سيالي ته گوري او د پرښتو په وړاندې مو ستاينه کوي. نو الله ته مو تقوا او رښتينولي

[1] رواه البخاري و احمد.

[2] رواه البخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې کړئ، ځکه بد مرغه کس هغه دی چې په دې میاشت کې یې د الله پېرزوینه، ښښنه او لورېینه په برخه نه شي.)) (۱)

که څه هم د روژې ټوله میاشت یوه ارزښتناکه او له برکتونو ډکه میاشت ده، خو وروستۍ لس ورځې یې تر ټولو زیاتې له ارزښت او اهمیت څخه برخمنې دي او کولی شو دا ارزښت یې په لاندې دوو علتونو کې څرګند کړو:

لومړی، دا ورځې د دې برکتمنې میاشتې وروستۍ ورځې دي او هغه اعمال چې په دې ورځو کې ترسره شوي وي، زیات ارزښت او اجر لري. همدا لامل دی چې په یوې دودیزې دعا کې راځي:

((اې الله، زما د ژوند تر ټولو غوره پړاو وروستی پړاو وګرځوه؛ او تر ټولو غوره اعمال مې وروستني اعمال وګرځوه؛ او زما تر ټولو غوره ورځ هغه کړه چې له تا سره پکې مخ کېږم.))

دوهم، د قدر شپه یو له دې غوره وختونو څخه ده او دا هغه شپه ده چې الله تعالی پکې برکتونو نازلوي، لکه الله تعالی فرمايي:

((بې شکه موږ هغه (قرآن) د قدر په شپه نازل کړی. او ته څه پوه کړی یې چې د قدر شپه څه ده؟ د قدر شپه له زرو میاشتو غوره ده. په هغې کې ملایکان او روح د خپل رب په اجازه د هر (ټاکلي) کار دپاره را کوزیږي. هغه (ټوله) سلامتیا ده، تر سهار ختلو پورې.))

(القدر: ۱-۵)

د روژې په دې لسو ورځو کې، پیغمبر علیه السلام به د شپې لمونځ کاوه او د کورنۍ غړي به یې هم پاڅول چې په دې کار کې ورسره ګډون وکړي.

له روژې وروسته محرمې میاشتې راځي چې د رجب، ذوالحجې، ذوالقعدې او محرم څلور میاشتې دي. الله تعالی فرمايي:

((په حقیقت کې د الله په وړاندې د میاشتو شمېر دولس دی، د الله په کتاب کې له هغې ورځې چې اسمانونه او ځمکه یې پیدا کړي چې

---

[1] سیوطي په خپل کتاب ((الجامع الکبیر)) کې راوړی او الطبراني ته یې راجع کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هغو نه څلور حرامې دي، همدا سم دين دی، نو په دغو کې پر خپلو ځانو ظلم مه کوئ...))

(التوبة: ٣٦)

د مسلمان د ورځني ژوند مهالوېش:

د الله تعالی د رحمتونو د ترلاسي په موخه چې کله يو مسلمان خپل ورځنی ژوند برابروي، نو بايد د اسلام له اصولو سره يې سم برابر کړي.

د دې اصولو له مخې، يو مسلمان بايد د شپې وختي ويده او سهار وختي راپاڅېږي. هغه ته بويه چې سهار وخته او يا مخکې له دې چې لمر را وخېژي، خپله ورځ پيل کړي، ځکه وختي پاڅېدل به يې پر يوه داسې سپېڅلي سهار ونازوي چې سوچه او پاک وي او د هغه نافرمانه په تنفس به نه وي چټل شوی چې ناوخته پاڅېږي. پيغمبر عليه السلام فرمايي:

((اې الله، زما د امت سهارونه له برکتونه او رحمتونو ډک کړه.)) (۱)

يو له تر ټولو لويو بدمرغيو چې نن ورځ مسلمانان پکې اخته دي، دا ده چې د شپې تر ډېرو ويښ وي او سهار بيا ناوخته پاڅېږي، او په دې ډول د سهار لمونځ ترې تېر وي. له سلف صالحينو څخه يو تن فرمايي: ((زه حيرانه يم چې دا څنګه امکان لري چې يو څوک دې د سهار لمونځ د لمر له راختو وروسته وکړي او بيا دې هم الله تعالی خپل نعمتونه پرې ولوروي.))

له ابو هريرة رضي الله عنه روايت دی چې نبي کريم ص وفرمايل:

((کله چې له تاسې يو تن ويده کېږي، نو شيطان يې د سر په شاتنۍ برخه کې درې غوټې ور اچوي او د هرې غوټې له ټړلو سره وايي: په وړاندې دې اوږده شپه پرته ده، نو کرار ويده اوسه. خو که دا کس پاڅېږي او الله ياد کړي، نو يوه غوټه به يې خلاصه شي؛ که اودس هم وکړي، يوه بله غوټه يې پرانيستل شي؛ او که لمونځ هم وکړي نو درې واړه غوټې يې پرانيستل شي، نو دی به فعاله او زړه به يې خوشاله

[1] رواه احمد و غيرهم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، او که داسې ونه کړي نو زړه به يې له خفګانه ډک او د ناړامۍ احساس به کوي.)) (۱)

ځومره لوی توپير دی د هغه مسلمان چې د شيطان د غوټو په پرانيستلو بريالی کېږي او هغه مسلمان تر منځ چې د شيطان تر اغېز لاندې ويده پاتې وي. نو لومړی يې د الله په يادولو او د لمانځه په ترسره کولو خپله ورځ په فعاله توګه پيلوي، وريسې د ژوند ډګر ته په بدني او روحي ډول فعال او روغ ور وځي. خو وروستی يې همداسې ويده پاتې کېږي او کله چې را پاڅېږي نو خپل ځان او همدا رنګه خپل روح درووند احساسوي او د خوب او تنبلۍ دا احساس ټوله ورځ ورسره مل وي.

دې ټکي ته په پام، مسلمان بايد سهار وختي پاڅېږي، لمونځ ترسره کړي او بيا هغه دعاوې ولولي چې پيغمبر عليه السلام يې د سهارنيو دعاګانو په توګه ښوونه کړې، چې ځينې يې دا دي:

((د الله تعالی په واکمنۍ کې سهار را پاڅېدلو. ټولې ستاينې الله لره دي، شريک نه لري. پرته له هغه بل خدای نشته او هماغه ته مو ورستنېدل دي.))

((اې الله! هر هغه نعمت چې زه او ستا بل هر مخلوق ورسره پاڅېدلی دی ستا له خوا دی. تا لره شريک نشته، ټولې ستاينې تا لره دي.))

((اې الله! زه ستا له پېرزوينو، روغتيا او پناه سره را پاڅېدم، نو په دنيا او آخرت دواړو کې دې خپلې پېرزوينې، روغتيا او پناه راباندې بشپړ کړه.))

له دې وروسته مسلمان له خپل وخت او د خپل ايمان، باور او تقوا له کچې سره سم د قرآن کريم تلاوت کوي. الله (جل جلا له) فرمايي:

((دا يو برکتي کتاب دی – تا ته مو د دې دپاره نازل کړی چې خلك يې په آيتونو ښه سوچ وکړي او عقلمند څه درس ترې واخلي.))

(ص: ۲۹)

---

[۱] رواه البخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وریسي مسلمان سهارنۍ خوري او د رزق په لټون پسې وځي. که شتمن وي یا بې وزلی، پکار ده چې په هر حال کې ځانته یو کار ولټوي، که څه هم د هغه شتمنۍ هر څو ډېره وي. دا په دې معنا ده چې مسلمان باید په هر حال کې کار وکړي، هغه که د پیسو ګټلو وي او که د خپلې دارایي او شتمنۍ ساتنه.

همدا په اسلام کې د سود د حراموالي لامل او دلیل دی، ځکه سودي سیستم د اسلام له لارښوونو سره په ټکر کې دی. اسلام یو انسان سخت کار، پیسو ګټلو او د موخیز ژوند په لور هڅوي. د دې پرعکس، سود انسان په کور بې کاره کېناستو ته هڅوي، چې هېڅ کار هم نه کوي او کوم خطر هم ور پېښ نه وي، خو بیا هم د هغه څه یوه سلنه لاسته ورځي چې په پور یې ورکړي وي. نو، پر انسان لازم دي چې کار وکړي او ځمکه شېرازه کړي، هسې چې په قرآن کریم کې راغلي:

((... هماغه تاسو له ځمکې را پیدا او پکې آباد یې کړئ...))

(هود: ٦١)

نو په دې توګه انسان دا زدکړه کوي چې د یو څه په بدل کې باید یو څه له لاسه ورکړي او هغه څه چې دی مصرفوي، د هغه د تولید لپاره زیار وباسي. هغه ته بویه چې بابېزه ژوند ونه کړي، تر دې که د الله تعالی عبادت ته د ځان وقف کولو ادعا هم ولري؛ ځکه په اسلام کې هېڅ ډول رهبانیت (یا له نړۍ انزوا) نشته.

عبدالله ابن زبیر رض فرمایي چې په نړۍ کې بې موخې او عبث اوسېدل تر ټولو ناوړه کار دی. المناوي په دې خبرې تبصره کوي او وایي: که چېرته یو انسان د خپل دیني لوړاوي په موخه بې معنا ژوند تېروي، نو د شیطان تر ټولو اسانه ښکار همدی وي. او که د یو چا خلکو ته هېڅ ګټه هم نه رسېږي، نو دی به د هغوی په اوږو یو اضافي پېټی وي.

له همدې امله هر کله به چې عمر رض د ښې بڼې او څېرې څښتن ولید، نو ترې وبه یې پوښتل: آیا کومه دنده لرې؟ که به یې ځواب ((نه)) وو، نو سزا به یې ورکوله. پر دې سربېره یوه نېک انسان، یو صوفي چې هېڅ دنده نه لري، له هغه کونګ سره پرتله کړی چې په دښتو او بیابانونو کې اوسېږي او هېچا ته یې هم ګټه نه رسېږي.

د دې تیورۍ له مخې مسلمان باید پوه وي چې د خپلو دنیوي کارونو د ترسراوي له لارې د الله تعالی په نزد هم خپله دنده او وجیبه ترسره کوي او د الله په عبادت کې لګیا دی. او دا تر هغه وخته دوام کوي تر څو چې د ده کار روا او حلال وي او تر څو چې هېڅ لوری یې هم د الله له یاده نه وباسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې ترڅنګ، هر مسلمان باید د خپلو کارونو په ترسره کولو کې د کمال تر بریده هڅه وکړي، ځکه پیغمبر علیه السلام فرمايي:

((یقیناً الله تعالی امر کړی چې هر کار باید په غوره ډول ترسره شي.)) (۱)

((یقیناً الله خوښوي چې که له تاسې څخه یو چاته کوم کار ور له غاړې وي، نو په غوره ډول یې ترسره کړي.)) (۲)

د یوه مسلمان له ورځنیو دندو چې پکار ده هېر یې نه کړي او له سترګو یې ونه غورځوي، هغه د ټولنې په وړاندې د ده مسؤلیت دی. دا په دې معنا چې مسلمان باید د ټولنې له غړو سره د هغوی د کارونو په سمون او د هغوی د اړتیاوو په پوره کولو کې مرسته او ملاتړ وکړي او د دې اجر به د هغه چا له اجر سره برابر وي چې لمونځ کوي او یا صدقه و خیرات ورکوي.

نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمايي:

((هر مسلمان باید صدقه ورکړي. ویې پوښتل: اې د الله رسوله! که هېڅ شی هم ورسره نه وي؟ پیغمبر علیه السلام ځواب ورکړ: کولی شي په خپل لاس کار وکړي، نو چې ګټه یې وکړه بیا دې صدقه ورکړي. ویې ویل: که د کار کولو وړتیا ونه لري او یا یې نه کوي؟ ویې فرمایل: کولی شي له یوه اړمن سره مرسته وکړي. ویې پوښتل: که چېرته دا کار هم ونه کړي. نبي کریم صلی الله علیه وسلم ځواب ورکړ: نو بیا دې په ټولنیزو چارو کې ګډون وکړي. ویې پوښتل: که داسې هم ونه کړي؟ ویې فرمایل: نو بیا دې خپل ځان له ناروا کړنو لرې وساتي، ځکه دا هم صدقه ده.)) (۳)

نو دا ډول صدقه یا ټولنیزه دنده د هر مسلمان ورځنۍ وجیبه ده او له دې هم ور هاخوا پر ده د خپل بدن د هر غړي حق دی. نو په دې ډول به یو مسلمان د خپلو شاوخوا خلکو لپاره د امن، ارامتیا او ښه والي یوه بهانده چینه وي، رسول صلی الله علیه وسلم فرمايي:

---

[1] رواه مسلم.

[2] رواه البیهقي و غیرهم.

[3] رواه البخاري و مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((د یوه مسلمان د بدن هر غړی باید هره ورځ چې لمر راخېژي، صدقه وباسي: د دوو کسانو تر منځ په عدل او نیاو پرېکړه صدقه ده؛ له یو چا سره غره ته په ختو او د هغه د سامان په خېژولو کې مرسته کول صدقه ده؛ ښه خبره صدقه ده؛ هر ګام چې د لمانځه په لور پورته کېږي، صدقه ده؛ او له لارې څخه د زیانمن شي لرې کول هم یوه صدقه ده.)) (۱)

دا چې الله تعالی انسان په بشپړ او غوره شکل خلق کړی، نو پکار ده چې انسان د خپل بدن هر غړی، بند او هډوکی د الله تعالی په خدمت او د هغه د بندګانو په ګټه وکاروي، او په دې ډول د هغه شکر پر ځای کړي.

کله چې د ماسپښین د لمانځه وخت شي، مسلمان د الله د بلنې په لور بیړه کوي او د مسلمانانو په ټولګې کې د لمانځه لپاره تلوار کوي. د لمانځه هغسې چې الله تعالی یې امر کړی، په خپل وخت ترسره کول فرض دي او په جمعه لمونځ کول غوره او اړین کار دی. نبي کریم صلی الله علیه وسلم نږدې وو چې د یو ډله خلکو کورونو ته ور واچوي ځکه هغوی به د جمعي له لمانځه ګوښه والی کاوه.

همدا لامل دی چې الله تعالی د جمعي لمانځه ته د یوازیتوب پر لمانځه اوه ویشت درجې فضیلت او لوړاوی ورکړی.

له دې وروسته، انسان د غرمې ډوډۍ خوري، په داسې ډول چې د خپلو کارونو د کولو وړتیا ور وبښي او بسنه ورته وکړي، لکه الله تعالی چې فرمایي:

((اې د آدم اولادې! د هر عبادت په وخت کې مو خپل د ښکلا لباس واخلئ او خورئ، څښئ خو اسراف مه کوئ، بې شکه هغه (الله) اسرافیان نه خوښوي. ورته وایه: د الله هغه (د) ښکلا (سامان) چا حرامه کړې چې خپلو بندګانو ته یې را ایستلې او د روزي هغه پاکیزه شیان؟ ورته وایه: هغه خو په دنیایي ژوند کې هم (اصلاً) د مؤمنانو لپاره دي او د قیامت په ورځ خو به یوازې د دوی لپاره وي، په همدې توګه موږ هغو خلکو ته خپل آیتونه څرګند بیانوو چې پوهیږي.))

(الأعراف: ۳۱-۳۲)

---

[۱] رواه البخاري و مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تودو هېوادونو کې په ځانګړې ډول په اوړي کې ځيني خلک د ماسپښين له خوا يوه سترګه خوب کوي تر څو د شپې د لمانځه جوګه وګرځي او سهار د وخته پاڅېدو وړتيا ولري. الله تعالى په لاندې آيت کې ورته نغوته کړې:

((... غرمه مهال چې کله تاسې جامې باسئ...))

(النور: ۵۸)

کله چې مسلمان د مازديګر اذان واوري، نو بايد پاڅېږي او که په دنده کې وي، نو د لمانځه لپاره خپل کار پرېږدي. په بل عبارت، دی بايد تر هغه وخته پورې له هر څه ځان لرې وساتي، تر څو يې چې لمونځ نه وي کړی. د يوه غوره مؤمن دا صفت په لاندې آيت کې بيان شوی:

((داسې نران چې سوداګري او خرڅلاو يې د الله له ياده، د لمانځه له ترسره کولو او زکات ورکولو څخه نه غافلوي هغوی له يوې داسې ورځې ډارېږي چې زړونه او سترګې پکې اوړي را اوړي.))

(النور: ۳۷)

له يوه مسلمان سره نه ښايي چې خپل لمونځ د لمر تر لوېدو پورې وځنډوي، ځکه دا د منافقينو ځانګړنه وه. نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايي:

((منافق همداسې لمونځ کوي، منافق همداسې لمونځ کوي، منافق همداسې لمونځ کوي؛ د لمر لوېدو ته ګوري چې کله د شيطان د دوو ښکرونو منځ ته ورسېږي، نو هله منافق پاڅېږي او ژر ژر د (مازديګر) څلور رکعته لمونځ وکړي، او خدای ډېر کم يادوي.)) (۱)

او کله چې لمر ولوېږي نو مسلمان د ماښام د لمانځه لپاره ودرېږي، دا ځکه چې د دې لمانځه وخت ډېر لنډ دی. کله چې د لمانځه فرايض او سنتونه ترسره کړي، نو بيا د ماښام ځينې دعاوې لولي، لکه:

((اې الله! ستا شپه را روانه ده، ستا ورځ تلونکې ده او ستا بندګان له تا دعاوې غواړي، نو ما ته ښښنه وکړې.))

پردې سربېره، د پورته يادو دعاګانو تر څنګ چې د سهار له خوا لوستل کېږي، نورې دعاوې هم شته، خو يوازې د سهار کلمه يې بايد د ماښام په کلمې واړول شي.

---

[۱] رواه مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وریسې مسلمان د شپې ډوډۍ خوري او له هغه وروسته د ماخوستن لمونځ او سنتونه کوي او بیا له ویده کېدو مخکې د خپلوانو، ملګرو او انډیوالانو د لیدو یا ورسره د مخه ښه کولو اړوند فریضه پر ځای کوي.

نه یوازې دا، بلکې مسلمان باید هره ورځ یو څه وخت مطالعې ته هم ورکړي. په دې معنا چې دی باید داسې علم هم ترلاسه کړي چې په دین او دنیا کې ورته ګټور وي. الله تعالی خپل پیغمبر ته امر کړی:

((... او (دا) وایه چې زما ربه! زما علم نور هم زیات کړې.))

(طـــه: ۱۱۴)

یو عالم وایي: ((ته راته ووایه چې څه شی مطالعه کوې، زه به درته ووایم چې ته څوک یې!))

په دې کې هېڅ ستونزه نشته چې مسلمان وخت په وخت د روا بریدونو دننه او له یوه شرط سره سم تفریح او لوبې وکړي او هغه شرط دا دی چې دا ساعت تېری به یې د خپل ربښتیني پیغام په عملي کولو کومه اغېزه نه کوي. یعنې دی کولی شي چې د الله تعالی د حقونو له تر پښو لاندې کولو پرته لوبې او تفریح وکړي ځکه بدن یې حق لري چې استراحت وکړي، کورنۍ یې پرې حق لري چې ساتنه یې وکړي او دنده یې پرې حق لري چې سر ته یې ورسوي. دی باید د خپلو حقونو او دندو تر منځ انډول رامنځته کړي، لکه الله تعالی یې چې امر کړی:

((چې تاسې په تله کې تېری ونه کړئ. او په انصاف سره سم تول کوئ
او تله مه کموئ.))

(الرحمن: ۸ – ۹)

هره ورځ مسلمان ته ښایي چې د الله تعالی هغه حقونه چې دی یې په وړاندې مسؤلیت لري، له یاده ونه باسي، له پامه یې ونه غورځوي او یا ترې مخ وا نهړوي. الله تعالی فرمایي:

((او (یوازې) الله ولمانځئ او هېڅ شی مه ورسره شریکوئ، مور و پلار
سره ښېګڼه کوئ خپلوانو سره، یتیمانو، مسکینانو، خپلوان ګاونډي،
پردي ګاونډي، د څنګ ملګري، مسافر او له هغو سره چې ستاسو په
واك کې وي...))

(النساء: ٣٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو، تر ټولو لومړنی او اساسي حق د ستر خالق، یوازیني مالک او هستوونکي ذات الله تعالی دی:

((او په تاسې چې کومه لورېینه (نعمت) ده هم د الله له لوري ده...))

(النحل: ۵۳)

د همدې لپاره، مسلمان باید د الله تبارک و تعالی حقونه له پامه ونه غورځوي.

د الله تعالی تر ټولو څرګند او ستر ورځنی حق لمونځ دی او په دې کې خشوع او عاجزي کول یې د مؤمنانو تر ټولو لومړنۍ ځانګړنه بللې، الله جل جلا له فرمایي:

((هغوی چې په خپل لمانځه کې عاجزي کونکي دي.))

(المؤمنون: ۲)

هغه تبارک و تعالی په دې ځانګړنو کې د لمانځه پر ساتنې په سختۍ ټینګار کړی، الله جل جلا له فرمایي:

((او هغوی چې (تل) د خپلو لمنځونو ساتنه کوي.))

(المؤمنون: ۹)

او هغه چې د لمانځه ټاکلي وختونه تېروي او له لاسه یې وځي، هغوی وېروي، الله تعالی فرمایي:

((نو د (داسې) لمونځ کونکو دپاره تباهي ده. کوم چې له خپلو لمنځونو غافلان دي.))

(الماعون: ۴ – ۵)

دوهم حق د مور او پلار دی، ځکه چې له هغوی سره له مهربانۍ او درناوي ډک چلند کول په سیده ډول له توحید سره اړیکه لري، لکه څنګه چې یې قرآن کریم بیانوي. په دې برخه کې مور ته ځانګړې پاملرنه شوې، دا په دې چې مور د یوه ماشوم لپاره له پلار څخه زیاتې ستونزې ګالي او ډېره ساتنه او پاملرنه یې کوي. قرآن کریم فرمایي:

((... مور یې په (ډېر) کړاو سره په ګېډه کې ګرځولی او په کړاو سره یې زېږولی، او په ګېډه کېدل او له تې بېلېدل یې (ټول) دېرش میاشتې دي...))

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الاحقاف: ۱۵)

همدا لامل دی چې اسلام یوازې یوه ورځ ځانګړې کول نه مني چې خلک یې ((د مور ورځ)) بولي او د مور درناوی پکې کوي، ځکه اسلام غواړي چې د مور د ژوند هره ورځ د نمانځنې او درناوي ورځ وګرځوي.

له دې وروسته د خپلوانو لکه ورونو، خویندو، ماماګانو، ترونو، د تره زامنو او نورو خپلوانو حق راځي. وروسته د یتیمانو، بې وزلو، مسکینانو، سوالګرو حق دی او بیا د ګاونډیو او ملګرو حقونه دي.

په پای کې د هغه چا حق دی چې ښی لاس پرې واکمن دی یعنې انسان ته د هغه څه حقونه هم ور له غاړې دي چې په واک کې یې دي. د بېلګې په ډول د مریيتوب په عصر کې پر بادار له خپل مریي سره د روغ چلند حق وو. خو اوس، پر ده لازم دي چې له خپلو څارویو، ماشینونو او خپلې دارایي سره سم او روغ چلند وکړي. باید ساتنه یې وکړي او ضایع یې نه کړي، ځکه الله تعالی داسې نعمتونه ورکړي چې د قیامت په ورځ به یې په اړه پوښتل کېږي.

د ورځې په پای کې، که چېرته مسلمان غواړي چې ویده شي، نو غوره دا ده چې اودس وکړي، لمونځ وکړي او وروسته د خوب ځای ته لاړ شي، په ښي اړخ پرېوځي او د پیغمبر علیه السلام دا دعا ولولي:

> **((اې الله! ستا په نوم پرېوځم او ستا په نوم به را پاځېږم. که ته رانه (د خوب په حالت کې) روح واخلې نو ښښنه ورته وکړه؛ او که یې (له خوب وروسته) بېرته را واستوې، ساتنه یې وکړه هغسې لکه د خپلو نېکو بندګانو ساتنه چې کوې.))**

د همدې لپاره مسلمان باید زده کړي چې د ورځې په هره برخه کې کومو اعمالو او ویناوو ته اړتیا لري. دا معلومات د علماوو له خوا په لیکل شوو کتابونو کې موندلی شو، چې ځینې کتابونه یې په لاندې ډول دي:

۱- اعمال الیوم والیله – النسایي.

۲- الاذکار – النووي.

۳- الکلمة الطیب – ابن تیمیة.

۴- الوابل الصیب – ابن القیم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- الحسن الحاسن – ابن الجزري.

۶- تحفة الذاكرين – الشوكاني.

۷- الاذكار – امام حسن البنا. (۱)

---

[۱] زموږ د معلوماتو له مخې تر اوسه پورې يوازې الماثورات او الاذكار انګليسي ژبې ته ژباړل شوي. (اېډيټ کوونکی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴)

د انسان وخت – د پرون، نن او سبا تر منځ

د انسان وخت په دریو برخو وېشل کېدی شي: پرون، نن او سبا؛ یا تېر، اوس او راتلونکی.

له وخت سره د چلند له مخې خلک په بېلا بېلو ډلو وېشلی شو چې له بې ګټې وخت تېروونکو نیولې د وخت په اړه تر بې پامۍ او بې پروایۍ کوونکو پورې خلک پکې رانغاړي. داسې خلک شته چې له تېر مهال سره مینه لري، داسې خلک چې په اوسمهال پورې نښتي او داسې خلک چې ځان یې له حده زیات راتلونکي ته وقف کړی.

خو، داسې خلک هم شته چې اعتدال یې غوره کړی او په دې پوهېږي چې د وخت له ټولو پړاوونو سره څنګه عاقلانه او متوازن چلند وکړي.

په تېرمهال پورې تړلي خلک:

داسې خلک شته چې پرته له تېرې ورځې څخه بل هېڅ شی هم نه پېژني. دوی یوازې په تېر مهال کې ژوند کوي او د بل هېڅ څه په هکله هم احساس یا اندېښنه نه لري. داسې خلک یا په خپل تېر مهال پسې لېوني وي او په خیالي نړۍ کې ژوند کوي، یا د خپل ملت یا کورنۍ په تېر وخت مېین او د هغو لېونیانو په څېر وي چې د تېرو وختونو په رنګینیو کې ژوند کوي. د دې ډلې خلک دا ډول بېلا بېل انځورونه لري:

الف: لومړی انځور د هغو خلکو دی چې په خپلو لاسته راوړنو ویاړ او لویي کوي. دوی په بشپړ ډول په تېر کې ورک وي او د هېڅ داسې کار هڅه نه کوي چې د دوی د تېر او اوسمهال تر منځ د یوه پل په توګه کار ترې واخیستل شي. دوی هر وخت د هغه څه په هکله خبرې کوي چې پخوا وو او یا هغه څه چې د دوی پخوانیو نسلونو ترسره کړي. دوی د نورو په تاریخ کې ژوند کوي او د خپلو کارنامو او لاسته راوړنو هډو تاریخ نه لري چې په اړه یې خبرې وکړي.

د خپل تېرمهال برم او پرتم او د خپلو تېرو نسلونو سترې لاسته راوړنې بې له شکه چې د ستایلو وړ دي، خو یوازې تر هغه وخته چې د هغوی پیل کړی کار مو د پرمختګ جوګه کړي او د هغوی د ښو کارونو متابعت وکړو. خو که خبره یوازې د تېرمهال په ستاینه کې تر بوللو پاتې شي، نو بیا به مو ارومرو یو ولاړ چلند خپل کړی وي چې د ملتونو او قومونو په وده او پرمختګ کې هېڅ ډول زیاتوالی هم نه رامنځته کوي. او که ډول ولاړ چلند خپل کړي نو معنا به یې له دې پرته بل څه نه وي چې وراسته شوي هډوکي ګټور وي، ځکه یو وخت په ژوندیو جسدونو کې وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: دوهم انځور د هغو خلکو دی چې په ورپاتې میراث تکیه کوي، بې له دې چې سم او ناسم یې وګوري او یا یې جدي او خندنی اړخ وسنجوي. داسې خلک تېر مهال له اوس نه په هر حال غوره ګڼي ځکه د دوی د لیدلوري له مخې، له تېر مهال ښخه داسې څه نه دې ور پاتې چې دوی پرې اوسمهال ویاړ وکړي. په دې حالت کې، دا مهمه ده چې لومړی میراث یا ترکه وپېژنو او بیا یې تجزیه وکړو.

ځینې خلک قرآن کریم او د نبي کریم صلی الله علیه وسلم سنت هم د همدې ترکې یا میراث برخه بولي. بې له شکه چې همداسې ده، کله چې د ترکې دا برخه هغو مسلمانانو ته ور ورسېږي چې پوهه یې لري نو له دې پرته بله هېڅ لاره نه ور پاتېږي چې عمل پرې وکړي.

الله تعالی فرمایي:

> ((او (ګورئ) کله چې الله او د هغه رسول د څه کار فیصله وکړي نو
> بیا هېڅ مؤمن او مومنې لره دا نشته چې بیا به یې (هم) د خپل کار
> څه واك وي ...))

(الاحزاب: ۳۶)

نو کله چې د میراث سپېڅلی اړخ موخه وي، نو بیا هېڅ ډول شک او شبهات باید شتون ونه لري. خو تر کومه چې د میراث انساني لوری دی، نو پکار ده چې دا برخه یې لومړی چاڼ شي او بیا پرېکړه وشي چې څه ترې واخیستل او کومه برخه یې پرېښودل شي. د بېلګې په ډول، ښایي په دې میراث کې له داسې سیمه ییزو ارزښتونو سره مخ شو چې په بل ځای کې رغښت ونه شي کړی، او ښایي داسې یو څه پکې بیامومو چې د یوه ځانګړي عصر استازولي وکوي او په بل عصر کې ترې ګټه نه شي اخیستل کېدی.

همدا لامل دی چې د ستونزې د هواري په موخه، هر هغه څه چې د تېر وخت استازیتوب کوي او اوس هم موجود وي باید اوړه په اوړه مخکې لاړ شي.

ج: درېیم انځور د هغو خلکو دی چې په تېر مهال پورې کلک نښتي او د هر څه متابعت کوي، او په دې پوخ باور لري چې هېڅ ډول کوږوالی او تېروتنه پکې نشته. داسې خلک چې په خپلو تېرو نسلونو پورې تړلي وي، له بده مرغه تېول ژوند د لارویو او تقلید کوونکو په څېر تېروي او هېڅکله هم د نوښت او نوي فکر هڅه نه کوي. د دې حالت په هکله قرآن کریم فرمایي:

> ((او کله چې ورته وویل شي: د هغه څه متابعت وکړئ چې الله را
> نازل کړی، نو دوی وایي: نه! بلکې هغه به منو چې پلار نیکه مو ور

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندې موندلي، که څه هم پلرونه یې په هېڅ شي نه پوهېدل او نه یې
لار موندلې وه.))

(البقرة: ۱۷۰)

دا ډول فکر د الله تعالی د پیغمبرانو په لاره کې د خنډ په توګه ودرېدلی. د مثال په توګه، د قرآن کریم هغه آیت چې کله د هود علیه السلام قوم خپل پیغمبر ته وویل:

((آیا د همدې لپاره راته راغلی یې چې یوازې الله ولمانځو او هغه
پرېږدو چې زموږ پلرونو لمانځل...))

(الاعراف: ۷۰)

د ثمود قوم صالح علیه السلام ته وویل:

((ویلي اې صالحه! تا ته په موږ کې له دې ړومبی هیلې کېدې، آیا له
دې مو ایساروې چې هغه څه ولمانځو کوم چې زموږ پلرونو به
لمنځلو...))

(هود: ٦۲)

ابراهیم علیه السلام هم خپل قوم ته وویل:

((کله چې هغه خپل پلار او قوم ته وویل: دا بتان څه شی دي چې
تاسو یې عبادت ته تېنـګ ولاړ یاست؟ هغوی وویل: موږ خپل پلرونه
د دغو په لمانځنه موندلي دي.))

(الانبیاء: ۵۲ – ۵۳)

او په قرآن کریم کې هغه آیت دی چې کله د شعیب علیه السلام قوم ترې وپوښتل:

((... آیا لمونځ دې امر درته کوي چې موږ هغه څه پرېږدو چې پلرونو
مو لمنځلو؟...))

(هود: ۸۷)

سپېڅلی قرآن کریم د خلکو دا چلند په دې ډول بیانوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((او په همدې توګه موږ چې له تا ړومبی په کوم کلي کې څوک
وېرونکی لېږلی نو ها سوکاله خلکو به یې خامخا ویل چې موږ خپل
پلرونه په یوه لاره موندلي او یقیناً موږ د هغوی پر پلونو روان یو.))

(الزخرف: ۲۳)

قرآن کریم دا نه مني چې څوک د فکر کولو داسې ناوړه لار خپله کړي او یا په پټو سترګو د هغه څه پلویان شي چې په میراث ور رسېدلي وي، فرمایي:

((... که څه هم پلرونه یې په هېڅ شی نه پوهېدل او نه یې لار موندلې
وه.))

(البقرة: ۱۷۰)

((... ایا که څه هم پلرونه یې نه په څه پوهېدل او نه یې سمه لار
موندلې وه.))

(المائدة: ۱۰۴)

((نبي (ع) وویل: آیا که څه هم ما تر هغه غوره لارښوونکی شی درته
راوړی وي کوم چې تاسو خپل پلرونه پرې موندلي؟...))

(الزخرف: ۲۴)

۵: وروستی انځور د هغو خلکو دی چې په تېر مهال کې اوسېږي، په هغه څه پسې ویر او ژړا کوي چې له لاسه یې وتلي، د خپګان او پښېمانتیا چیغې وهي او ټوله ورځ د پوچو او بې معنا هیلو او ارمانونو مانۍ ودانوي. د فکر او احساس دا ډول د دوی ژوند له بدمرغۍ او خپګان څخه ور ډکوي او د دې لامل ګرځي چې بې ګټې، بابېزه او له اندېښنو ډک ژوند ولري. همدارنګه دا چلند یې له فعالیته غورځوي او له همدې امله ویل کېږي چې په تېر مهال کې اوسېدل د وخت د بې ځایه تېرولو په معنا ده.

دا د حیرانتیا وړ نه ده چې قرآن کریم او سنت دا ډول چلند او سلوک غندلی، الله تعالی فرمایي:

((اې مؤمنانو د هغو په شان مه کېږئ چې کافر شوي او د خپلو ورونو
په هکله چې په ځمکه کې به په سفر وتلي او یا به غزا کونکي وو نو
ویل به یې: که چېرې دوی موږ سره وای نه به مړه شوي او نه وژل
شوي وو، تر څو الله دا خبره د دوی په زړونو کې د یو افسوس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول واچوي حال دا چې الله ژوندي کول او مړه کول کوي او الله په
هغو کارو چې تاسو يې کوئ ډېر ښه ليدونکی دی.))

(آل عمران: ۱۵٦)

نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايـي:

((پياوړی مؤمن له کمزوري مؤمن څخه الله ته ډېر نږدې او ګران دی، خو په دواړو کې ښېګڼه ده. هغه څه چې ګټه در رسوي په لېوالتيا يې وکړئ، له الله مرسته وغواړئ او تنبلي او ناړامي مه کوئ. داسې مه وايئ که مې يوازې داسې او داسې کړي وی، نو بيا به داسې او داسې نه وی شوي، بلکې ووايئ: الله راته خوښ کړي وو او ويې کړل څه يې چې غوښتل، ځکه د ((که)) کلمه د شيطان له خوا ده.)) (۱)

نو په تقدير ايمان لرل، يو انسان د ((که)) او ((کاشکې)) د منفي او ناسمو باورونو له لومې خلاصوي او د خپل راتلونکي د ښه کولو لپاره د انسان په هڅونه او تشويق کې د يوه مثبت او اغېزمن فکتور په توګه رول ترسروي.

له راتلونکي سره له حده زياته مينه:

د پورته يادو خلکو پرعکس چې له تېر سره له اړتيا زيات تړلي وي، يوه بله ډله هم شته چې خپل ژوند يې له حده زيات راتلونکي ته ځانګړی کړی وي. دې خلکو له خپل تاريخ، د خپل قوم له تاريخ او د انسانيت له تاريخ څخه په بشپړ ډول مخ اړولی او هر ډول ديني او کلتوري ميراث ته په ټيټه سترګه ګوري. دوی دا کار بې له دې چې د تېر مهال د ګټو اړخونو تر منځ د ښه او بد يا زيانمن او ګټور توپير او تمييز وکړي، ترسره کوي.

دا خلک په دې باور وي چې د هغو نېکو اسلافو په اړه فکر کول چې ډېر مخکې يې له نړۍ څخه سترګې پټې کړې، بې ګټې کار دی او له همدې کبله دوی خپل ټول پام د ځوانۍ، ماشومتوب او تر دې چې د مور په نس کې شته راتلونکو نسلونو ته اړولی وي.

دوی وايي چې زموږ سترګې موږ ته د وړاندې ليدو لپاره راکول شوي، نه شا ته د کتو په پار. دوی تېر مهال ته د داسې خنډ په سترګه ګوري چې د دوی د موخو په لور د پرمختګ په لار کې

---

[1] رواه مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتون لري. ښايي د دوی دا خبره هغه مهال رښتيا وي چې کله د هغو خلکو په اړه وشي چې له خلکو غواړي چې د تل لپاره په تېر مهال کې بنديان شي، بې له دې چې خپلو اوسنيو او راتلونکو دندو او مسؤليتونو ته پام او توجه ولري. خو دا باور هغه مهال ناسم ښېژي چې کله د داسې خلکو په اړه کېږي چې د خپل تېر مهال هر څه له ياده وباسي، له خپل ميراث څخه مخ اړوي او تاريخ له خپلو ټولو لارښوونو او عبرتونو سره تر خاورو لاندې ښښوي. په همدې تړاو الله تعالی فرمايي:

((آيا نو دوی په ځمکه کې نه دي ګرځېدلي چې بيا يې زړونه داسې وي چې پوهېدلی ورباندې، يا غوږونه داسې چې اورېدلی يې ورباندې نو خبره دا ده چې سترګې نه ړندېږي، خو هغه زړونه ړندېږي چې په سينو کې دي.))

(الحج: ۴٦)

د راتلونکي په هکله منفي ليدلوری – ناهيلي او بدبيني:

ځيني خلک راتلونکي ته له تورو عينکو ګوري او د راتلونکي اړوند منفي او له بدبينۍ ډک فکر لري. دا خلک ناهيلي او زړه ماتې وي، دا ځکه چې په سبا ورځ يې خپل باور له لاسه ورکړی وي او د بريا ټولې هيلې يې رژېدلې وي. د دوی په ارواوو کې دې باور په بشپړ ډول ريښې کړې وي چې ژوند يوه توره شپه ده او هېڅکله به هم لمر پکې څرک ونه وهي.

بې له شکه چې دا ډول ليدلوری پخپله د انسان او د هغه د ټولنې لپاره ويجاړوونکی او ورانوونکی ليدلوری دی. دا ځکه چې کله د يو چا ژوند د هيلو له ډيوې او وړانګو څخه بې برخې شي، نو بيا د داسې انسان ژوند د ستنې د سوري په څېر تنګ، خوړونکی او ځوروونکی شي. او که چېرته يوه ټولنه بې هيلې ژوند کوي، نو ژوند به يې ستومانه، بې روحه او مړژواندی وي، دا ځکه چې همدا هيله ده چې يو چا ته د ودانولو، جوړولو او د علم د پرمختګ ځواک وربښي.

دين، تاريخ او حقيقت ټول همدا ورته درس را کوي او هغه دا چې: ژوند له ناهيلۍ سره بې معنا دی، ناهيلي له ژوند سره بې معنا ده، اسانتيا له کړاو وروسته راځي، له شپې وروسته ارومرو سهار راځي او وروستی يې دا چې هېڅ شی هم تل په يو حالت نه پاتې کېږي.

الله تعالی فرمايي:

((... حقيقت دا دی چې د هغه له رحمته پرته له کافرانو بل څوک نه ناهيلي کېږي.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

(يوسف: ۸۷)

په يو بل آيت کې الله تعالی فرمايي:

((... او د خپل رب له لورېينې به لا څوك ناهيلی کېږي پرته له بې
لارې شوو.))

(الحجر: ٥٦)

د بدبينۍ او منفي فکر يوه نښه دا ده چې ډېری خلک په دې باور کوي چې د نړۍ وخت پای ته رسېدلی او د قيامت نښې ښکاره شوې دي. دوی په دې باور وي چې ښه والي خپل ټغر ور ټول کړی او بدۍ او بې لارېتوب په ګرندېتوب را روان دي. دوی په دې هم باوري وي چې دين يې تر منځ ورځ تر بلې پيکه کېږي او کفر او الحاد به ډېر ژر پر دوی برلاسی شي. دا ټول نظريات او افکار د دې لامل ګرځي چې د درملنې او بيارغونې له هيلې يې بې برخې کړي.

دا ډول خلک په دې هڅه کې وي چې د خپلې ناهيلۍ تيوري د پيغمبر عليه السلام له هغو احاديثو زباده کړي چې د قيامت د علامو او د کړاوونو د وخت اړوند موضوعات پکې راغلي. خو دا موضوع له يوې مخې توپير لري ځکه چې دوی پر ناکافي او ناسمو معلوماتو او پوهې باور کړی. کله چې يو څوک د دين په مأخذونو کې غور کوي چې د قيامت د ورځې او د هغې د نښو د نږدېکت په اړه څه بيان شوي، نو بايد په دې پوه وي چې نږدېکت او لرېوالی دواړه له يو بل سره تړلي دي. نو، دا امکان لري چې موږ زرګونه کاله له دې ورځې لرې اوسو، او يا ښايي ورته ډېر نږدې اوسو. الله تعالی فرمايي:

((...ښايي قيامت نژدې وي.))

(الاحزاب: ٦٣)

((... ښايي قيامت نژدې وي.))

(الشورى: ١٧)

((... نه درته راځي مګر ناڅاپه...))

(الاعراف: ١٨٧)

د نبي کريم صلی الله عليه وسلم رسالت او مبعوث کېدل پخپله د قيامت يوه نښه ده، پيغمبر عليه السلام فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((زه او قیامت دواړه داسې رالېږل شوي یو... بیا یې د شهادت او منځنۍ ګوتې سره یو ځای کړې.)) (۱)

نو، له دې امله له کاره لاس اخیستل چې ګڼې مسلمانان او اسلامي امت د قیامت ورځې ته چمتوالی نیسي، داسې څه دي چې شریعت یې اصلاً نه پېژني او نه هم ورته غاړه ږدي. دا ځکه چې مسلمانانو ته امر شوی چې کار وکړي او تر وروستۍ سلګۍ لاس او پښې ووهي او تر هغه وخته کوښښ ته دوام ورکړي چې نور یې توبه نه قبلېږي او دا حالت به یوازې قیامت ته په نږدې ورځو کې پېښېږي. په دې ورځو کې به د فطرت عادي بڼه ګډه وډه او تغییر به وکړي: د بېلګې په ډول لمر به د ختیځ پر ځای له لویدیځ څخه را پورته کېږي. الله فرمایي:

((... هغه ورځ چې ستا د رب څه نښانې راشي نو بیا یې چا ته ایمان څه ګټه نه رسوي چې مخکې یې ایمان نه وي راوړی او یا یې په خپل ایمان کې څه ښېګڼه نه وي ترلاسه کړې...))

(الانعام: ۱۵۸)

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مسلمانانو ته تر هغې شېبې پورې د کار کولو امر کړی چې ژوند خپلې وروستۍ سلګۍ وهي، پیغمبر علیه السلام فرمایي:

((که د قیامت ورځ راشي او په لاس کې مو نیالګی وي، نو و یې کرئ که امکان یې وي.)) (۲)

دلته مسلمان ته امر شوی چې نیالګی باید بې له کښنولو پرې نه ږدي که څه هم د قیامت راتګ په خپلو سترګو ویني او دا کار چاته ګټه رسوونکی هم نه وي. نو مسلمان باید له کار څخه غافل نه شي، په ځانګړې توګه هغه مهال چې د قیامت راتګ ته هم لا ښه پرېمانه وخت پاتې وي.

نو کار په هر حال کې اړین او ستایلی دی، که څه هم دمګړۍ یې ګټه او مېوه نه وي. د انسان لپاره زیار، کار، هڅه او د خپلو کارونو ترسراوی ویاړ او عزت ګڼل شوی. په دې ځای کې به د پیغمبر علیه السلام ځینې هغه ویناوې رانقل کړم چې ښایي لیدلوري ته مې لا څرګنداوی وبښي:

۱- له ابن ابي طالب رض روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل:

---

[۱] رواه البخاري و مسلم.

[۲] رواه احمد و بخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((له ما وروسته به د تورې شپې د برخو غونډې ازموينې وي؟ ومې پوښتل: ((له هغه څخه د وتلو لار څه ده؟ اې د الله رسوله!)) ويې فرمايل: ((د الله کتاب چې هغه څه پکې ليکل شوي چې له تا ړومبی پېښ شوي، له تا وروسته به پېښېږي او (د اختلافاتو) تر منځ مو پرېکړه کوونکی دی.)) (۱)

۲- له نبي کريم صلى الله عليه وسلم څخه روايت دی چې:

((ښو کارونو ته بيړه وکړئ، ځکه چې د تورې شپې د برخو په څېر ازمېيښتونه به دربانډې راشي. (داسې وخت به راشي) چې سهار به مو تن مؤمن وي او ماښام به کافر شي، او (هغه څوک چې) ماښام مؤمن وي، سهار به کافر شي او (داسې وخت به راشي) چې يو څوک به خپل دين د يوه ناڅيز دنيوي توکي په بدل کې وپلوري.)) (۲)

۳- له ابو ثعلبه نه روايت دی چې نبي کريم عليه السلام وفرمايل:

((له تاسې وروسته د صبر ورځې دي. په دې ورځو کې صبر کول به داسې وي لکه د ژوندۍ سکروټې په لاس کې نيول. هر څوک چې په دې ورځو کې نېک عمل ترسره کړي، د پنځوسو کسانو هومره اجر به ورکول وي. ومې پوښتل: اې د الله رسوله! آيا د هغوی د پنځوسو هومره اجر؟ ويې فرمايل: هو، ستاسو د پنځوسو هومره اجر.)) (۳)

۴- له حذيفة بن اليمان څخه روايت دی چې:

((خلکو به د الله له رسوله د ښېګڼو په هکله پوښتنې کولې او ما به ترې له دې وېرې چې پکې اخته نه شم د بدګڼو او بديو په اړه پوښتل. هغه وايي: ((ومې ويل: اې د الله رسوله! موږ په ناپوهۍ او بدۍ اخته وو، بيا الله له دې خير او ښېګڼې څخه برخمن کړو، نو آيا له دې وروسته به هم کومه بدۍ را منځته کېږي؟ ويې فرمايل: هو. ومې پوښتل: آيا له دې بدۍ وروسته به کومه ښېګڼه (هم) وي؟ ويې فرمايل: هو، خو ورانی به پکې وي؟ ومې پوښتل چې: څه ورانی به

---

[۱] رواه الترمذي.

[۲] رواه مسلم.

[۳] رواه ابو داؤد و غيرهم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري؟ ويې فرمايل: خلک به پر داسې سنتونو عمل کوي چې زما به نه وي او د داسې لارښوونو توصيه به کوي چې زما به نه وي. تاسو به د دې وړتيا لرئ چې د اعمالو تر منځ يې توپير وکړئ او رد يې کړئ. ومې پوښتل: نو آيا له دې خير او ښېگڼې وروسته به کومه بدي وي؟ ويې فرمايل: هو، د جهنم د دروازې په لور بلونکي به وي: هر څوک يې چې بلنې ته ځواب ورکړي نو په جهنم کې به يې وغورځوي. نو ومې پوښتل: اې د الله رسوله! راته څرگند يې کړه. ويې فرمايل: هغوی به له موږ څخه وي او زموږ په ژبه به خبرې کوي.)) (١)

د رسول صلی الله عليه وسلم داسې څرگند او لارښود حديثونه مسلمانان له بدۍ او گناه څخه را گرځوي او د ښو کارونو په خوا يې هڅوي، پر هغه څه زړورتيا ورکوي چې سم دي، د الله تعالی په کتاب منگولو خښولو ته يې تشويقوي، د هغه د اوامرو په ترسراوي کې يې صبر ته هڅوي، او بل دا چې د هغو خلکو مخنيوی کوي چې خلکو ته د جهنم د اور په لور بلنه ورکوي.

راتلونکی په هیلو او خوبونو پورې تړل:

يوه بله منفي او د ناړامۍ لاره د هغو خلکو ده چې د دې پر ځای چې په عقل، عمل او غوره پلان د راتلونکي هرکلی وکړي، راتلونکي ته يوازې د تشو هيلو او پوچو خوبونو نوم ورکوي. دا ځکه چې څه چې په هيلو او خواهشاتو ودان وي، هېڅکله هم سر ته نه رسېږي.

يوه سړي ابن سيرين ته وويل: ښکا مې خوب وليد چې لامبو وهم، خو په اوبو کې نه يم؛ او الوځم، خو وزرې مې نشته. د دې خوب تعبير به څه وي ؟ نو دې عالم ځواب ورکړ: ((ستا خوب دې ته نغوته ده چې ته يو داسې انسان يې چې په خوبونو او هيلو ژوند کوې.))

دغه راز، علي ابن ابي طالب يو ځل خپل زوی ته نصيحت کاوه چې په خپلو هيلو تکيه مه کوه، ځکه هيلې يوازې د ناپوهو خلکو د تکيې ځای وي.

دا د حيرانتيا ځای نه دی چې الله تعالی پر عيسويانو او يهودو نيوکه کوي چې په دې هيله ناست دي چې پرته له ايمان او نېک عمل څخه به جنت ته لاړ شي. الله تعالی فرمايي:

((او دوی ويل له يهود او نصاراؤ پرته بل هېڅوك جنت ته نه شي ننوتلای، دا هسې د دوی هيلې دي، ورته وايه که رښتيني ياست دليل مو راوړئ. نه، بلکې چا چې الله ته ځان تسليم کړ او دی نيك عمله

---

(١) رواه البخاري و مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((وو نو له خدای سره يې اجر شته چې نه به پرې څه ډار وي او نه به دوی خوابدي شي.))

(البقرة: ۱۱۱ – ۱۱۲)

نه يوازې پر همدوی، بلکې الله تعالی پر مسلمانانو هم نيوکه کوي چې په دې ناسم باور اخته دي چې يوازې په نوم مسلمان کېدل به يې جنت ورته لازم کړي. رب العالمين فرمايي:

((نه ستاسو په هيلو (برابره) ده او نه د اهل کتابو، چا چې ناوړه کار وکړ د هماغه بدله ورکول کيږي، او ځان ته به له الله پرته نه کوم دوست مومي او نه څوك مرستندوی. او څوك چې ښه عملونه وکړي، نارينه وي که ښځينه خو چې مؤمن وي نو دغسې خلك به جنت ته ننوځي او د کجور زړي د چاود په اندازه به ظلم پرې ونه شي.))

(النساء: ۱۲۳ – ۱۲۴)

پر خواهشاتو يقين کول د کرکې وړ بلل شوی، خو کله چې هيله پر کار او عمل بدله شي، نور نو بيا هيله، تشه هيله نه پاتېږي.

همدا لامل دی چې د خواهشونو په سر ژوند مخته بيول او د الله تعالی په ښښنې، رحم او مهربانۍ تکيه کول يو ډول کمزورتيا او ناپوهي ده. الله تبارک و تعالی فرمايي:

((... د الله رحمت يقيناً نېکانو ته ور نږدې دی.))

(الاعراف: ٥٦)

((... رحمت مې په هر څه باندې خپور شوی دی نو دا به د هغو خلکو لپاره وليکم چې تقوی کوي، زکات ورکوي او زموږ په آيتونو ايمان راوړي.))

(الاعراف: ۱۵۶)

نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايي:

((تکړه انسان هغه دی چې خپلې بدګنې او بدۍ ومني او د آخرت لپاره زيار وباسي، او کمزوری انسان هغه دی چې د ځان واګې يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو خواهشاتو ته سپارلې وي او لا هم د الله تعالى د لورېنې او پېرزوينې په هيله ناست وي.)) (۱)

دا خبره د بې واګو خواهشاتو په اړه ده، خو تر کومه چې د هيلې موضوع ده، نو هيله او امېد د الله تعالى له خوا ستايل شوي دي، الله تعالى فرمايي:

((بې شکه هغوى چې ايمان راوړى او هغوى چې هجرت کړى او د الله په لار کې يې جهاد کړى، دوى د الله د رحمت هيله لري او الله مهربان بخښونکى دى.))

(البقرة: ۲۱۸)

يو نېک انسان وايي چې بې له عمل څخه د جنت غوښتنه کول، پخپله يوه ګناه ده او له ګناهونو څخه له ځان ساتنې پرته له الله تعالى ښښنه غوښتل د ناپوهۍ او بې عقلي نښه ده. همدا رنګه حسن بصري فرمايي ځينو د الله د مغفرت اړوند بې ځايه هيلې تړلې وي، حال دا چې په داسې حال مړ شوى وي چې په اعمال نامه کې يې د نېک عمل نوم هم نه وي. بيا يې د قرآن کريم دا آيت ولوست:

((او دا ستاسې هماغه ګومان وو چې په خپل رب مو کړى وو کوم چې تباه يې کړئ او (نن) تاوانيان وګرځېدئ.))

(فصلت: ۲۳)

د اوسمهال مينه وال:

له خلکو ځينې داسې دي چې نه په تېر پسې ګوري او نه د راتلونکي هيله لري. دوى خپل ژوند په اوسمهال کې تېروي او په دې باور لري چې تېر مهال تېر او مړ شوى دى، له همدې کبله په هغه پورې ځان سرېښول يا يې په اړه فکر کول ګټه نه لري. دغه راز دوى راتلونکى د لاسرسي او اټکل وړ نه بولي؛ نو څنګه چې ناڅرګند او مبهم دى، نو يو حقيقي انسان به هېڅکله هم په يوه ناڅرګند او نامعلوم څيز پورې ځان ونه نښلوي، دا ځکه چې د دې پايله به داسې بې ګټې وي لکه په شګو ماڼۍ ودانول او يا په هوا کې ليکل کول.

په دې ډول، له اوسمهال سره يې اړيکه د راتلونکي په اړه له فکر کولو څخه راګرځوي او له تېرمهال څخه د ګټې اخيستو لپاره يې له څټ ته کتلو منع کوي.

---

[1] رواه الترمذي و غيرهم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی یوازې د نن خلک وي، نه د خپل آخرت په اړه اندېښمن وي ځکه آخرت هم په راتلونکي کې دی، او نه د خپل تاریخ او میراث ارزښت ته قایل وي ځکه چې د دې دواړو اړیکه له تېرمهال سره ده او تېرمهال له نړۍ سره مخه ښه کړې. نو دوی یوازې د دمګړۍ په هکله فکر او اندېښنه کوي او بې له دې چې خپل تېرمهال را یاد کړي یا د راتلونکي په هکله غور او فکر وکړي اوسمهال زبېښي، له ستوني یې تېروي او له هرې خوښۍ یې پوره خوند اخلي. دوی تل همدا یوه جمله تکراروي: څه چې تېر دي، هغه تېر دي؛ څه چې راتلونکي دي، نامعلوم دي؛ او هغه ګړۍ چې ته پکې ژوندی یې ستا ده، نو خوند ترې واخله.

دا ډول خبرې ښایي د رښتینو مؤمنانو سره وښایي او دغه راز له هغو ماده پرستو سره هم ښایي شي وبرېښي چې د خوندونو په لټه کې وي، ځکه که چېرته یو انسان له دمګړۍ شېبې پرته بل وخت ونه لري، نو ولې یې باید بې ځایه تېره کړي؟ ولې په هغه شېبه کې د الله تعالی عبادت او د سمو کارونو ملاتړ ونه کړي؟ ولې نېک اعمال ترسره نه کړي او ولې د خیر او ښېګنې د خپراوي لامل ونه ګرځي؟

خو د اوسمهال له کره او ژورې سپړنې او څېړنې وروسته لیدل شوي چې اوسمهال د تېر او راتلونکي په منځ کې د ټوکو او ملندو له یوې کرښې پرته بل هېڅ هم نه ده.

روغ چلند:

له وخت سره روغ چلند هغه لاره ده چې تېر، اوس او راتلونکي درېواړو ته په خپله غېږه کې ځای ورکوي.

تېرمهال ته د ورکتو اړتیا: انسان باید تېرمهال ته د زدکړې او د خپلو قومونو د برخلیک په اړه د پوهېدو په موخه ورتاو شي، ځکه چې تېرمهال د پېښو یوه ټولګه او د نصیحتونو زېرمتون دی. په دې تړاو الله تعالی فرمایي:

((له تاسو مخکې هم څه دورې تېرې شوې دي نو په ځمکه کې وګرځئ راوګرځئ، بیا وګورئ چې د (الهي دین) دروغ ګڼونکو انجام څنګه وو؟))

(آل عمران: ۱۳۷)

((که تاسو ته څه ټپ در ورسېږي نو دښمن قوم ته خو هم دغه شان ټپونه رسېدلي دي او دا ورځې خو د خلکو ترمنځ اړوو را اړوو...))

(آل عمران: ۱۴۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

((او ډېر داسې نبيان دي چې په خوا کې يې ډېر خدای پالونکي جنګېدلي دي خو د الله په لار کې ور رسېدلو مصيبتونو په وجه نه سست شول، نه کمزوري شول او نه به يې سر ټيټاوه او الله همداسې صابران خوښوي.))

(آل عمران: ١٤٦)

((آيا نو دوی په ځمکه کې نه دي ګرځېدلي چې بيا يې زړونه داسې وي چې پوهېدلی ورباندې، يا غوږونه داسې چې اورېدلی يې ورباندې نو خبره دا ده چې سترګې نه ړندېږي، خو هغه زړونه ړندېږي چې په سينو کې دي.))

(الحج: ٤٦)

د دې ترڅنګ دا هم اړينه ده چې د خپلو نېکو اسلافو څخه د را پاتې ميراث څخه هم د ګټنې هڅه وشي او هغه څه ترې واخيستل شي چې له دې عصر سره جوړجاړی کوي. نبي کريم عليه السلام فرمايي:

((پوهه د مؤمن ورکه ده، نو هر چېرته يې چې ومونده، دی يې له نورو زيات وړ دی.)) (١)

نو، دا سيې نه ده چې يو زوړ شی له دې امله پرېښودل شي چې زوړ دی، ځکه کله نا کله زوړ شی هم په معيار پوره وي، لکه قرآن کريم – ځکه په دې کې د الله تعالی خبرې دي او هېڅکله زړښت نه مني. همدا د کعبې په اړه هم صدق کوي چې د الله کور او د حاجيانو د ورتګ ځای وو، دی او تل به وي.

نو د نوښت ملاتړو هغه مهال له حده تېری وکړ چې هر نوي شي ته يې لاسونه وپړکول، پر دوی مصطفی الرافعي،چې يو پوه مسلمان عرب وو، ملنډې ووهلې او ويې ويل چې دوی غواړي په خپل دين، ژبې، لمر او سپوږمۍ کې نوښت رامنځته کړي!

که څه هم نوښت او زړښت له يو بل سره تړلي دي، ځکه ښايي يو ځوک يو زوړ شی نوی وګڼي او ښايي ځينې نور بيا يوه نوي شي ته د زوړ په سترګه وګوري. په دې سربېره، هېڅ نوی ځيز به

---

[1] رواه الترمذي و ابن ماجه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تل نوی پاتې نه شي، ځکه څه چې نن زاړه دي هغه پرون نوي وو او څه چې نن نوي دي هغه به سبا ته زاړه وي.

د هرې ورځې په پای کې انسان باید تم شي او له ځان سره حساب وکړي او وګوري چې څه يې کړي او ولې يې کړي او څه يې نه دي کړي او ولې يې نه دي ترسره کړي. له خوب مخکې دا عمل ترسره کول، غوره ګڼل شوی.

په دې وخت کې ځان ارزول د انسان د پرمختګ نښه ده، ځکه په دې وخت کې انسان له خپل ذهن څخه کار نه اخلي چې د خپلو ارمانونو په هکله پرېکړه وکړي او له خپل وجدان څخه بې برخې وي چې د خپلو خوښيو اړوند قضاوت وکړي.

دی خپل ايمان د يوه عسکر په توګه په ځان ګماري چې د ده چلند ارزوي، د يوه څارنوال په توګه چې د ده د نيتونو او کړو وړو څارنه کوي او يا قاضي چې دی ورته خپل ځان سپاري. له دې لارې انسان بديو ته د لېوالتيا پر ځای داسې ځای ته رسېږي چې په حرامو د اخته کېدو او له اړينو او لازمي کړنو څخه د مخ تاوولو له امله خپل ځان ملامتوي. وړاندې په ياد شوي حديث کې وويل شوو: ((يو روغ انسان بايد څلور ساعته ولري... او په دې څلورو کې ساعتونو يو دا دی چې: د خپلو اعمالو محاسبه او ارزونه وکړي.)) (۱)

عمر ابن الخطاب رض وايي: يو انسان بايد خپل اعمال حساب او وتلي، مخکې له دې چې الله دا کار ترسره کړي. او د عمر رض حال دا وو چې هره شپه به يې خپلې پښې وهلې او له ځان څخه به يې د خپلو کړيو کارونو پوښتنې کولې.

ميمون ابن محران وايي: يو تقوا لرونکی انسان په خپل ځان له جابر واکمن يا بخيل ملګري څخه هم ډېر سخت وي.

حسن بصري رح وايي د قيامت په ورځ به ځينو خلکو ته سخته سزا نه ورکول کېږي ځکه هغوی به پخپله له ځان سره سخت او زيږ چلند کړی وي؛ خو ځينو ته به ډېره سخته سزا ورکول کېږي ځکه هر څه ته به يې په تيټه سترګه کتلي وي بې له دې چې د خپلو اعمالو اړوند قضاوت وکړي. حسن بصري د دې خبرې په څرګنداوي کې زياتوي چې په خپل ځان زيږوالی او سختي کول د هغه شي د لټون په معنا ده چې يو څوک يې غواړي او اړتيا ورته لري، خو بيا هم لاس نه ور نږدې کوي، ځکه هغه شی ناروا او حرام وي. د دې معنا دا هم ده چې کله يو څوک يو ناوړه

---

۱ د حديث يوه برخه چې ابن حبان او الحکيم روايت کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار ترسره کړي، نو خپل ځان پړ وبولي، توبه وباسي او له الله سره ژمنه وکړي چې بیا به هېڅکله هم دې کار ته نه ور ګرځي.

پکار ده چې دا ډول چلند هره ورځ، په څو ورځو کې یا لږ تر لږه په اونۍ کې یو ځل له ځان سره ترسره شي، نو په دې ډول به وکولی شي چې د خپلو اعمالو بشپړ انځور وویني. او ښه به وي چې دا انځور لا زیات پراخ کړی شي تر څو د هرې میاشتې او هر کال په پای کې لا ډېر اغېزمن او ګټور ثابت شي، ځکه همدا هغه لاره ده چې له مخې یې انسان کولی شي له خپل تېر څخه زدکړه وکړي او د راتلونکي اصلاح او سمون ترسره کړي.

د لویدیځوالو یو نا اشنا ابتکار چې له بده مرغه مسلمانان یې هم پیروي کوي د کلیزو او د یو چا د تېر شوي کال په خوښۍ نمانځل او بیا په دې کې خوراک او څښاک کول ده. نه یوازې دا، بلکې په دې کې د یو چا د کلونو په شمېر شمعې هم روښانه کېږي او یو بل ته مبارکیانې او ډالۍ ورکوي.

یو عاقل مسلمان له دې څخه ډېر لوړ مقام لري چې په پټو سترګو د یوه بې معنا او بې ګټې دود تقلید او متابعت وکړي، بلکې له ده سره ښایي چې په دې فرصت کې د خپل ژوند تېر شوي کال ته وګوري او غور پکې وکړي. په دې ډول به یې د هغه هوښیار سوداګر لاره خپله کړې وي چې د هر نوي کال په پیل کې خپل ټول ریکارډونه او حسابونه راګوري تر څو د خپلو ګټو او تاوانونو کچه ور معلومه کړي او له الله غواړي چې نن ورځ یې د پرون او راتلونکي ورځ یې د نن په پرتله غوره وګرځوي.

د خپل ټول کال ریکارډونه راکتل یو غوره کار دی، ځکه یوه ورځ به د الله جل جلا له په وړاندې د دې کال په هکله پوښتنه ور څخه کېږي. بله دا چې کال کومه لنډه موده نه ده، ځکه یو کال دولس میاشتې، یوه میاشت دېرش ورځې، یوه ورځ څلور ویشت ساعته او یو ساعت شپېته دقیقې کېږي، یوه دقیقه شپېته ثانیې او هره ثانیه د الله تعالی یو ستره لورېینه ده او د هرې ثانیې په هکله به انسان پوښتل کېږي او په وړاندې به یې مسؤل وي.

نو یو انسان ته بویه چې د خپل ځان او هغه ژوند لپاره چې تېر شوی او بېرته نه راګرځي، خفګان احساس کړي. الله دې پر حسن بصري ورحمېږي، دی فرمایي: ((یاابن آدم! انما أنتَ أيَّامٌ، فاذا ذَهَبَ يَومٌ ذَهَبَ بَعضُک.

ژباړه: اې د آدم بچیه! ته د ورځو له یوې ټولګې پرته بل څه نه یې، که یوه ورځ درباندې تېره شوه، نو داسې وګڼه چې ستا یوه برخه هم تېره شوه.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هغه څه دي چې هر عاقل انسان یې باید ترسره کړي، خو له بده مرغه، نن ورځ د عاقلو انسانانو شتون له نشت سره مخ شوی دی.

یو لید د راتلونکي په لور: انسان، فطرتاً، د راتلونکي هیله لري او نه شي کولی له پامه یې وغورځوي او یا مخ ترې واړوي. کټ مټ داسې لکه ده ته چې د تېر په لور د ور کړېدو لپاره حافظه ورکول شوې، په همدې ډول د راتلونکي د انځورولو لپاره د تخیل او انځورونې ځواک ورکول شوی.

د راتلونکي یوه ځانګړنه دا ده چې د یوه نامعلوم او نامرئي څیز یوه برخه ده. له همدې کبله ویل کېږي چې یو څوک په دې نه پوهېږي چې په راتلونکي کې څه رازونه نغښتي او څه ښېګڼې او بدۍ یې پټې کړې.

((... او هېڅ ساکښ نه پوهیږي چې سبا به څه ترلاسه کوي؟...))

(لقمان: ۳۴)

د راتلونکي یوه بله ځانګړنه دا ده چې نږدې دی، او توپیر نه کوي چې انسان یې په څومره لرېوالي باور لري. له همدې امله دا به رښتیا وي چې ووایو، له نن سره سبا راځي او سبا له هغه څه ډېر لرې نه دی چې یو څوک یې تمه لري. الله تعالی فرمایي:

((... او د قیامت معامله لکه د سترګو رپ لا څه چې ډېره نژدې ده،
بې شکه الله په هر څه قادر دی.))

(النحل: ۷۷)

یو عاقل انسان هغه دی چې راتلونکي ته ځان تیاروي او چمتوالی ورته نیسي، هغسې چې الله فرمایي:

((اې مؤمنانو الله نه ووېرېږئ او هر کس دې وګوري چې د سبا دپاره
یې څه وړاندې لېږلي؟...))

(الحشر: ۱۸)

هغوی چې دا فکر لري چې دین انسان له تېرمهال سره تړي، په حقیقت کې د تېرمهال پر اړتیا او رښتیني فطرت ناسم پوه شوي. دا ځکه چې د دین تر ټولو اساسي دنده د یوه انسان تلپاتې ژوند یا په بل عبارت راتلونکي او یوه داسې ژوند ته چې تل پاتې کېدونکی او د اوس په پرتله ډېر غوره دی، اماده کول ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیغمبر علیه السلام فرمایي:

((بې له شکه چې بنده د دوو شیانو د وېرې تر منځ دی: هغه وخت چې تېر شوی او په دې نه پوهېږي چې الله به ورسره څه کوي، او هغه وخت چې پاتې دی او په دې نه پوهېږي چې الله به د څه امر ورته کوي. نو پکار ده چې بنده د خپل ځان لپاره له ځان څخه ګټه واخلي، له خپل ژوند څخه د خپل راتلونکي ژوند لپاره ګټه پورته کړي، له خپلې ځوانۍ مخکې له زړښت څخه؛ ځکه قسم په هغه ذات چې زما روح یې واک کې دی، له مرګ وروسته به هېڅ ته هم اجازه ورنه کړی شي چې ښنه وغواړي او په آخرت کې به یې له جنت او یا جهنم پرته بل ځای نه وي.))

خو دا په دې معنا هم نه ده چې یو مذهبي شخص دې یوازې د خپل آخرت په هکله اندېښنه کوي او خپل دنیوي او راتلونکی ژوند شاته وغورځوي. اسلام انسان ته د سبا ورځې د دیني او دنیوي دواړو چارو د چمتوالي او احتیاط ښوونه کوي. د نبي کریم صلی الله علیه وسلم ژوند د ټولو مسلمانانو لپاره یوه غوره بېلګه دی. هغه مبارک هغه مهال د راتلونکي په اړه فکر کړی وو چې کله یې د اوس او خزرج له قبیلو سره د مرستې او ملاتړ تړون لاسلیک کړ. دغه راز د همدې راتلونکي فکر وو چې د هجرت پرېکړه یې وکړه تر څو د اسلامي شریعت او اسلامي ټولنې لپاره یو پوخ اساس او بنسټ ودان کړي.

په همدې ډول، د عقبه د لومړي او دوهم تړون په لاسلیک او د یثرب په لور هجرت کول د سخت کار او د راتلونکي لپاره د غوره پلان پایله وو.

دغه راز، په دنیوي چارو کې هم، نبي کریم صلی الله علیه وسلم د راتلونکي ژوند غم خوړ او د خپلې کورنۍ لپاره به یې د یوه کال توښه زېرمه کوله. هغه مبارک هېڅکله هم دا کار پر الله تعالی باندې له ایمان سره په تضاد او ټکر کې نه باله.

د اوسمهال فکر: وړاندې وویل شوو چې انسان باید له خپل تېرمهال څخه زدکړه وکړي او راتلونکي ژوند ته چمتوالی ونیسي.

((... او هر کس دې وګوري چې د سبا دپاره یې څه وړاندې لېږلي؟...))

(الحشر: ۱۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې سربېره، دی باید له اوسمهال څخه ګټه واخلي او د خپل ژوند له هرې ګړۍ مخکې له دې چې تېره شي ګټنه وکړي.

ابو حامد الغزالي رح فرمايي: وخت په درې ډوله دی: یو هغه چې تېر شوی (نو انسان په دې هکله هېڅ هم نه شي کولی، که یې په کړاو کې تېر کړی وي او که په هوساینه کې)؛ دوهم هغه چې راتلونکی دی (په دې هکله انسان نه پوهېږي چې وبه یې ویني او که نه)؛ او وروستی یې اوسمهال دی (په دې ځای کې انسان باید ځان ساتنه وکړي او له خپل چلند سره احتیاط وکړي ځکه الله یې څارونکی دی). که په دې حالت کې دی ومړ نو په دمګړۍ به غم او خفګان نه کوي او که ژوندی پاتې وي، نو پکار ده چې په راتلونکې ساعت کې هم هماغه کار وکړي. نو، یو انسان باید داسې چلند وکړي لکه وروستۍ ساه چې اخلي، په دې معنا چې پکار ده چې له هر هغه څه خبر وي چې ترسره کوي یې. (١)

په دې تړاو نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمايي:

> **((یو عاقل انسان – چې لېونی نه وي – باید څلور ساعته ولري: یو ساعت باید د خپل خدای (عبادت) ته ورکړي؛ یو ساعت د خپلو اعمالو محاسبه وکړي؛ یو ساعت د الله تعالی په مخلوق کې په غوره کولو تېر کړي او یو ساعت د خپل خوراک او څښاک د اړتیا په بشپړولو کې ولګوي.)) (٢)**

دا ساعت به ورسره په راتلونکو ساعتونو کې مرسته وکړي او تر دې چې په هغه وخت به هم ورسره کومک وکړي چې غړي یې په خوراک او څښاک بوخت وي؛ خو که په ورته وخت کې د خوراک په خوند او ډول کې غور او فکر وکړي، نو دا به ورته له هغه څه ډېر غوره وي چې د ده غړو ترسره کړي وي.

په دې ځای کې باید د نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغه حدیث را یاد کړو چې وړاندې تېر شو:

> **((که د قیامت ورځ راشي او په لاس کې مو نیالګی وي، نو ویې کرئ که امکان یې وي.)) (٣)**

---

[١] د امام غزالي احیاء علوم الدین وګورئ.

[٢] رواه ابن حبان و الحکیم.

[٣] رواه احمد و بخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته باید یوه شېبه تم شو او فکر وکړو چې رسول الله ص ولې د نیالګي د کېنولو امر کړی.

بې له شکه چې دا انسان به د هغه څه مېوه ونه خوري چې په لاس کې یې دي، ځکه په دې ځای کې موږ د کرلو د هغه عادي بهیر په هکله نه غږېږو چې نن یې وکرو او سبا یې وربېو.

یقیناً، دی یې د خپل راتلونکو نسلونو لپاره هم نه کري، لکه هغه زوړ بوډا چې کله ترې وپوښتل شوو چې د ښوونو دا ونه چاته کرې، حال دا چې د مرګ خوله ته ورنږدې یې؛ نو زوړ سړي ځواب ورکړ چې د راتلونکو پښتونو لپاره یې کېنوم، هماغسې چې زما مخکنیو زما لپاره کېنولي دي.

خو، په حدیث کې یاد شوی حالت د دې په څېر نه دی، ځکه نبي کریم صلی الله علیه وسلم د یوه داسې وخت په اړه غږېږي چې قیامت را رسېدلی، هله چې چا ته هېڅ هیله هم نه وي ورپاتې. نو، په دې شېبه کې ولې باید یو څوک نیالګی کېنوي؟

د دې امر ښکاره موخه د کار لپاره د کار کولو درناوی او لوړاوی ښودل ده، هېڅ توپیر نه کوي چې چا ته یې ګټه رسېږي او که نه؛ او بله دا چې مسلمان ته لارښوونه وکړي چې دی باید د ځمکې له ښېرازۍ او رغولو څخه هېڅکله هم لاس وانه خلي. په بل عبارت هغه باید تر هغو پورې زیار او کار پرې نه ږدي، څو چې ژوندی وي. که څه هم اسرافیل د ژوند پای اعلان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۵)

انسان څنګه د ژوند موده اوږدولی شي؟

په دې کې شک نشته چې انسان فطرتاً له ژوند سره مینه لري او دا خوښوي چې اوږد ژوند وکړي او که وکولی شي نو د تل لپاره ژوندی پاتې شي. همدا د تلپاتې ژوند مینه وه چې شیطان ته یې لاره هواره کړه ترڅو د بشریت پلار حضرت آدم علیه السلام وغولوي او ګناه ته یې ولمسوي. الله تعالی فرمایي:

((خو شیطان هغه ته وسوسه ورواچوله ویلي اې آدمه! د همېشني ژوند او نه ختمېدونکې پاچایي ونه دروښیم؟))

(طــه: ۱۲۰)

دین پخپله اوږد ژوند د الله یوه پېرزوینه ګڼي، په دې شرط چې په سمو کارونو کې وکارول شي او هغه څه پکې ترسره شي چې د انسانیت لپاره غوره او ګټور دي. له نبي کریم ص څخه یو ځلې د تر ټولو غوره انسان په هکله وپوښتل شوو، نو ویې فرمایل:

((هغه څوک چې اوږد ژوند ولري او غوره کارونه پکې وکړي.)) (۱)

دا هم یو حقیقت دی چې مرګ د انسانانو ژوند ور ویجاړوي – ښایي یو ځوان هلک د ځوانۍ د عروج په پړاو کې را ګیر کړي، یا ښایي یوه ناوې د واده په لومړۍ شپه ورسره مخ شي. ښایي یو تي خور ماشوم له خپل مور او پلار څخه بېل کړي، یو سوکاله شتمن له خپلو مزو - چړچو سره خدای په امانۍ ته اړ کړي او یا ښایي یو لوی واکمن له خپلو ساتونکو او ملګرو څخه د تل لپاره بېل کړي. له همدې امله مرګ ته د ((د خوښیو پای ټکی)) او ((د ډلو بېلوونکی لامل)) ویل کېږي.

که څېرته مرګ وروستی پړاو او د ژوند پای وي، نو د انسان د ژوند موده ډېره لنډه ده، توپیر نه کوي چې څومره موده ژوند کوي. نو انسان له یو څو ورځو یا ساوو پرته بل څه نه ده چې مرګ په هره شېبه کې بې له دې چې خبرداری ورکړي، د پای ټکی ورته ایښودلی شي. پیغمبر علیه السلام فرمایي:

((ژوند وکړئ څومره مو چې زړه غواړي، ځکه بیا به هم مرئ. مینه وکړئ څومره چې غواړئ، ځکه بیا به مو هم تر منځ بېلتون راځي.

---

[1] رواه الترمذي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړئ څه مو چې زړه غواړي، ځکه د خپل عمل په بدل کې به جزا وینئ او په اړه به یې پوښتل کېږئ.)) (۱)

د ساینس او طب د دومره پرمختګ سربېره هم، هېڅوک نه شي کولی چې د زوړوالي مخه ونیسي، یا یوه زوړ شخص ته بېرته خپله ځواني ور وګرځوي. پیغمبر علیه السلام فرمایي:

((بې له شکه چې الله تعالی هېڅ ناروغي پرته له شفا او درملنې نه ده پیدا کړې، پرته له زوړوالي.)) (۲)

دغه راز د یو چا اصل عمر هم د هغه د کلونو په شمېر نه اندازه کېږي چې له زوکړې څخه تر مړینې پورې یې تېر کړي وي. دا الله دی چې د هغه د ښو اعمالو له مخې یې موده ورته ټاکي. په دې ځای کې باید څوک حیرانه نه شي چې یو څوک له سل کاله زیات ژوند کوي او بیا یې هم د نېکو اعمالو شمېر صفر وي، او یا له صفر څخه هم لاندې وي، په دې معنا چې تر پور لاندې وي. خو بل خوا داسې خلک به مو هم لیدلي وي چې په ځوانۍ کې مړي خو اعمال نامه یې له لویو لاسته راوړنو او غوره کارونو څخه ډکه وي.

په دې تړاو یو هوښیار وایي: یو انسان ښایي اوږد ژوند وکړي خو ډېره کمه لاسته راوړنه ولري، مګر بل لور ته یو څوک ښایي ډېر اوږد ژوند ونه کړي خو ډېر څه ترلاسه کړي. نو، هغه څوک چې عمر یې له غوره اعمالو او برکته ډک وي، هغه څوک دی چې الله پرې په لنډه موده کې خپلې بې شمېره پېرزوینې کړې وي.

نو یو انسان کولی شي چې د الله تعالی د رضا د لټون لپاره د کوښښ له لارې د خپل ژوند موده زیاته کړي، په دې چې څومره یې چې تقوا، رښتینولي او ایمان زیات وي، هماغومره به یې ثواب زیات او اجر به یې غوره وي.

دا په دې معنا چې د یو چا د کړنو ارزښت او مرتبه په دې پورې اړوند ده چې د نورو په ژوند کې څومره ګټور او اغېزمن دي. د بېلګې په ډول، کېدای شي چې یو شخص خلکو ته سمه لاره وښیي، له بدیو یې وساتي، له کړاوونو یې وژغوري، د ظلم له منګولو یې خلاص کړي، د دښمنانو پر وړاندې یې ودرېږي، او یا ښایي یو بل داسې کار وکړي چې ګټه یې وګړو، ډلو او یا ټول قوم ته ورسېږي.

---

[1] رواه الطبراني والشیرازي.

[2] رواه البخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا لامل دی چې کار ته په اسلام کې ځانګړی مقام ور په برخه دی او د الله په لاره کې زیار ویستل د نورو ټولو کارونو په سر کې ځای نیسي. پیغمبر علیه السلام فرمايي:

((هغه څوک چې د ښېګنې په لور بلنه کوي، د هغو خلکو په اندازه اجر به ورکول چې د ده متابعت کوي، او دا به د هغوی له اجر څخه هېڅ هم کم نه کړي.)) (۱)

همدا رنګه فرمايي:

((په جنت کې سل درجې دي چې الله تعالی د هغو خلکو لپاره چمتو کړې چې د الله د رضا په لټه کې وي، د دوو درجو تر منځ يې دومره واټن دی لکه د ځمکې او آسمان.)) (۲)

دغه راز، په اسلام کې د واکمنو او مشرانو عدل او نیاو هم ځانګړی مقام لري. دا د هغې ښېګنې له امله چې ټولنو او قومونو ته يې رسېږي، د هغه ځواک له امله چې له یو چا سره پرې مقابله کوي، د هغې مبارزې له کبله چې د يو چا د خواهشاتو مخنيوی کوي او همدا رنګه د ځانغوښتنې او ظلم د مخنيوي له امله. همدا لامل دی چې پيغمبر علیه السلام فرمايي:

((د یوه عادل واکمن یوه ورځ د شپېته کاله له عبادت څخه غوره ده.)) (۳)

یو ځلې د پيغمبر علیه السلام یو صحابي له یوې درې څخه تېربده چې د تازه اوبو یو کوهي يې درلود، د صحابي دا ځای خوښ شو او فکر يې وکړ چې له خلکو يې وپېري او د عبادت لپاره همدلته استوګن شي، خو پرېکړه يې وکړه چې لومړی باید له پيغمبر ص څخه اجازه واخلم. پيغمبر علیه السلام ورته وفرمايل:

((داسې مه کوه، ځکه د الله تعالی په لاره کې ستا پاتې کېدل په کور کې د اويا کالو له عبادت څخه غوره ده. آيا غواړې چې الله دې ګناهونه وبښي او جنت ته دې ننباسي؟ (که هو، نو) د الله په لار کې جهاد وکړه: هر څوک چې د الله په لار کې جنګ کوي، (که څه هم

---

[1] رواه مسلم.

[2] رواه البخاري.

[3] رواه الطبراني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هومره موده ولګوي چې) د دوو اوښو په لوشلو کې تېرېږي، ارومرو
په جنت ته ننوځي.)) (١)

ببلا ببل فکتورونه اعمال اغېزمنوي، خو خوښي هغه چا لره ده چې تر ټولو غوره اعمال ترسره کوي. الله تعالی فرمايي:

((... نو زما بندګانو ته زېرى ورکړه، هغوى چې خبرې ته (ښه) غوږ
ږدي، بيا چې کومه ډېره غوره وي د هماغې متابعت کوي...))

(الزمر: ١٧ – ١٨)

ډېرى داسې وګړي شته چې په لنډ وخت کې د لويو لاسته راوړنو او خارق العادة شيانو په ترلاسي برلاسي شوي دي. دا يوازې د انساني وړتياوو پايله نه وه، بلکې د الله تعالی لورېينه وه چې هغوى ته يې د دې توفيق او لارښوونه وکړه.

زموږ لپاره دا بسنه کوي چې دا را ياد کړو چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم په څه ډول خلک له تيارو څخه رڼا ته را وايستل او د بشريت تاريخ ته يې په در ويشت کاله کې بدلون ورکړ.

په همدې ډول د يوه نوي دين بنسټ يې کېښود، يو بشپړ ښېښت پرې راټول شو، او په لنډ وخت کې يې د کامل امت او يوه نړيوال هېواد بنياد کېښود. دا د هغو ټولو سختيو او ستونزو سربېره وو چې د رسالت له لومړۍ ورځ څخه يې لا په لاره کې د خنډ په توګه پرتې وې.

دا مه وايئ چې دا نو بې ځايه ده چې خپل ځان له نبي کريم صلی الله عليه وسلم سره پرتله کړو، ځکه د هغو خو د معجزو په وسيله ملاتړ کېدی. بلکې د پيغمبر ص ژوند د نبوت او کړاوونو په جريان کې د عادي انسان د ژوند په څېر وو. د هغه اصلي معجزه قرآن کريم وه، نه کومه خارق العاده پېښه. هو، الله تعالی يې په معجزو ملاتړ کړی، خو يوازې هغه مهال چې خپلې ټولې هڅې يې ترسره کړې. د بېلګې په ډول، د هجرت پر مهال يې الله په زړه ډاډ او سکينت نازل کړ او په نامريي ځواکونو يې مرسته ورسره وکړه. همدا رنګه د بدر په غزا کې الله تعالی د جنګ لپاره زر پرښتې د مرستې په پار ور ولېږلې، الله تعالی فرمايي:

((او دا يې صرف تاسو ته يو زېرى وګرځولو او چې زړونه مو پرې ډاډه
شي...))

(الانفال: ١٠)

---

[1] رواه الترمذي و الحكيم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چېرته د راشده خلفاوو دور ته وګورو او د هغو خلکو دور ته چې د دوی متابعت یې وکړ، نو احساس به کړو چې دا کومه معجزه نه وه چې ټوله نړۍ یې فتح کړه، اسلام یې خپور کړ او د څو لسیزو په لړ کې یې ملتونه د هغوی د پوچو او له خراقاتو ډکو ادیانو او دودونو څخه را وایستل. تاریخپوهان دې دیني، معنوي، علمي، ټولنیز او سیاسي اوښتون ته ګوته په غاښ ولاړ دي چې اسلام له یوې پېړۍ څخه هم په کم وخت کې رامنځته کړ.

که همدا رنګه د عمر بن عبد العزیز دور ته وګورو، نو پوه به شو چې له دوه نیمو کلونو څخه هم په کمه موده کې یې د ځمکې مخ له عدل او برابرۍ څخه ډک کړ، دا ځکه چې هغه له پیل څخه لا هوډ درلود چې د خلافت په روان حالت کې بدلون راولي، ویې رغوي او د بې عدالتۍ ښکار شویو ته خپل حقونه ور وسپاري. ده له الله پرته له هېچا هم وېره نه لرله.

نو څومره زیات چې یو څوک په خپله لار کې پراته خنډونه او کړاوونو وګالي، او ډېر لږ ملاتړ او کومک ورسره وشي، نو هماغومره به یې د الله له لوري اجر زیات او غوره وي.

له همدې کبله ده چې د پیغمبر ع د صحابوو اجر د نورو په پرتله زیات دی ځکه هغوی هغه مهال په الله ایمان درلود چې نورو خلکو پرې ایمان نه درلود، او په داسې وخت کې یې پر حضرت محمد ص ایمان راووړ چې بل هر چا ور پسې سپکې سپورې ویلې. دا د هغه لومړنیو مهاجرینو او انصارو په اړه هم صدق کوي چې اجر یې له هغو خلکو زیات دی چې د مکې له سوبې او وروسته له دې چې د اسلام نوم په ښکاره ډول څرګند او د بریا اوج ته ورسېد، ایمان راووړ. الله تعالی فرمایي:

> ((... په تاسو کې چې له فتح (مکې) ړومبی چا لګښت کړی او جنګېدلي هغه له نورو سره برابر نه دي، دوی په مرتبه کې له هغو خلکو ډېر لوی دي چې وروسته (له فتح مکې) یې لګښت کړی او جنګېدلي. البته د ښېګڼې وعده الله ټولو سره کړې ده...))
>
> (الحدید: ۱۰)

له همدې امله، کله چې په ټولنه کې ورانی او انارشي وي، نو د هغه مهال نېک اعمال ډېر غوره ګڼل کېږي. دا په دې چې کله واکمن ظلم ترسره کوي، شتمن بې لارې وي، زور واکي له غرور او لویۍ سره را پورته شوي وي، علماوو د غوره مالۍ لار نیولې وي، زنا عامه شوې وي، وراني سر را پورته کړی وي او ښېګڼه تر خاورو لاندې شوې وي، نو هغه مهال نېکي او ښېګڼه ستونزمنه او له نشت سره برابره وي. همدا هغه وخت دی چې زموږ پخواني علما یې د ګډوډۍ او وراني زمانه بولي او زموږ په دور کې د ((نوي اسلامي عصر)) په نوم یادېږي. نو په دې ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کې هغه خلک چې د الله تعالی پر دین عمل کوي او د هغه خوښي لټوي، د پیغمبر علیه السلام د نوو صحابوو په څېر دي. پیغمبر علیه السلام فرمایي:

((د ګډوډۍ او اختلاف په وخت کې عبادت ترسره کول، زما په لور له هجرت سره برابر دی.)) (۱)

له حضرت ابو امیه نه روایت دی چې زه ابو ثعلبه ته ورغلم تر څو د دې آیت معنا ترې وپوښتم چې: ((اې مؤمنانو! د خپلو ځانو غم کوئ، د بل چا بې لارېتوب کوم تاوان نه درته کوي...)) (۲) نو هغه ځواب را کړ چې ما پخپله هم د دې آیت په اړه له پیغمبر علیه السلام څخه پوښتنه وکړه، او راته ویې فرمایل:

((له هغه څه سره سم په ګډه مشوره وکړئ چې پر عدل ولاړ او هوښیارۍ ته نږدې وي او یو بل سره له شخړو ځان وژغورئ تر هغو چې د شتمنۍ او مقام مینه، د خواهشاتو پالنه، نړۍ ته (له آخرت څخه) لومړیتوب ورکول رامنځته شي او هر کس یوازې خپله رایه او نظر سم وګڼي؛ او داسې څه به ووینئ چې له تاسې سره به یې هېڅ اړیکه نه وي، نو هغه مهال خپل ځان وساتئ. له تاسې وروسته د صبر ورځې دي او په دې ورځو کې به صبر کول داسې وي لکه یوه ژوندۍ سکروټه په لاس کې نیول. هر څوک چې په دې وخت کې (غوره) عمل ترسره کړي نو د خپل ځان په څېر د پنځوسو کسانو اجر به ترلاسه کړي.)) (۳)

په یوه بل روایت کې راځي:

((ووېل شو اې د الله رسوله! زموږ د پنځوسو اجر به راکول کېږي او که د هغوی؟ ویې فرمایل: ستاسو د پنځوسو هومره اجر به درکول کېږي.))

دا حدیث پر ښېګڼو د امر او له بدیو د مخنیوي پر اړتیا ټینګار کوي تر هغه وخت پورې چې یو څوک داسې غوږ ولري چې پرې واوري، داسې زړه ولري چې احساس پرې وکړي او په هر ډول غبرګون کې خپله هیله له لاسه ور نه کړي. خو کله چې ټولې دروازې تړلې وي او مسایل تر دې

---

[۱] رواه مسلم.

[۲] المائدة: ۱۰۵

[۳] رواه اابن ماجه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بریده رسېدلي وي چې د زغملو وړ نه وي، نو بویه تر هغو صبر وکړي چې الله تعالی پخپله د یو څه پرېکړه وکړي.

په دې ځای کې صبر د لاس تر زنې کېناستو او ارامتیا مترادف نه ده، داسې چې ورته وګورو او په تمه ورته پاتې شو، بلکې دلته صبر داسې دی لکه معنوي خوټېدل، کټ مټ هماغسې لکه په اور چې یو چاینکه جوش کوي. له همدې امله پیغمبر علیه السلام فرمایي: په دې وخت کې (صبر) داسې دی لکه په لاس کې د ژوندۍ سکروټې اخیستل.

په دې ځای کې صبر دا معنا هم لرلی شي چې د یوه داسې ګټور کار په اړه فکر وشي چې زغم او حوصلې ته اړتیا ولري او وکولی شي دا فساد له جرړو را وباسي. خو دا ډول کار د رښتینو او باوفا مؤمنانو همغږي غواړي ځکه چې یو کس دا کار په یوازې ځان نه شي کولی خو یوه ډله یې کولی شي. او کله چې یو څوک د خپلو ملګرو په وسیله ځواک ومومي، الله تعالی تل د داسې ډلې مرستندوی وي. په دې حدیث کې له یاد شوي کار څخه مراد هغه کار دی چې له دې وړاندې صحابوو ترسره کړی، لکه د حق پلوي کول، د اسلام د ملاتړ لپاره د ځواکونو را غونډول، د ناپوهۍ په خلاف جنګېدل، د الله تعالی د رضا لپاره د ځان او مال قرباني ورکول او تر هغو پورې صبر کول چې الله خپله وروستۍ پرېکړه واوروي.

د انسان د ژوند دوهم پړاو:

هغه انسان چې الله تعالی له وخت څخه د ګټنې بریا ور په برخه کړې وي، له مړینې وروسته هم کولی شي د خپل ژوند موده وغځوي. دی به مړ وي، خو بیا به هم ژوند کوي؛ او ښایي د ژوندیو لپاره هغه مهال هم د یو څه د کولو وړتیا ولري چې کله په قبر کې وي.

دا یوازې هغه مهال امکان لري چې کله تر شا یوه ښېګڼه پرېږدي چې ژوندیو خلکو ته یې ګټه ورسېږي. کېدای شي ګټور علم، نېک اعمال او یا داسې اغېز پرېږدي چې نورو ته یو ساری واوسي، د ښېګڼې کوم کار وکړي، او یا نېک اولاد پرېږدي. دا ډول شیان د هغه په رښتینې او د تقوا په ژوند کې زیاتوالی رامنځته کوي. دا د پیغمبر علیه السلام له دې حدیث څخه څرګنده ده، فرمایي:

((کله چې د آدم اولاده له نړۍ څخه سترګې پټې کړي، نو هر څه پای ته ورسېږي پرته له درې شیانو: هغه صدقه چې پرلپسې ترې ګټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخیستل کېږي، هغه علم چې گټور وي، او یا نېک اولاد چې د ده لپاره دعا کوي.)) (۱)

په یوه بل حدیث کې چې دې درې شیانو ته پکې لومړیتوب ورکول شوی، نبي کریم علیه السلام فرمایي:

((ځینې له هغو کارونو او نېکو اعمالو څخه چې وروسته له مړینې هم د مؤمن تر شا ولاړ وي، دا دي: هغه علم چې نورو ته یې ښودلی او خپور کړی وي؛ هغه نېک اولاد چې ترې پاتې وي؛ د قرآن کریم یو مصحف چې د ترکې په ډول یې پرې ایښی وي؛ هغه جومات چې ده ودان کړی وي؛ هغه کور چې د مسافرو لپاره یې جوړ کړی وي؛ هغه سیند چې دی یې د بهېدو لامل گرځېدلی وي؛ هغه صدقه چې د روغتیا او ژوند پر مهال یې له خپلې شتمنۍ څخه ورکړې وي چې له مړینې وروسته به له ده سره یو ځای شي.)) (۲)

پیغمبر علیه السلام فرمایي:

((هغه څوک چې د یوه غوره کار بنسټ کېږدي، اجر به یې ترلاسه کړي او همدارنگه د قیامت تر ورځې پورې به یې د هغو خلکو اجر هم په برخه وي چې د ده متابعت کوي.)) (۳)

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي:

((بې شکه همدا موږ مړي را ژوندي کوو او هغه څه (عملونه) لیکو چې وړاندې یې لېږلي او چې وروسته یې پاتې دي...))

(یس: ۱۲)

((په هغه ورځ به انسان په مخکې وروسته (ټول) کړي عمل خبر کړی شي.))

(القیامة: ۱۳)

---

[۱] رواه مسلم.

[۲] رواه ابن ماجه.

[۳] رواه مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک په دې یوه خوله دي چې کله یو انسان تر شا یو غوره نوم پرېږدي، دا داسې وي لکه دوهم ژوند یې چې ترلاسه کړی وي، خو دا مهال یو تلپاتې ژوند وي.

په دې کې د حیرانتیا وړ څه نشته چې د انبیاوو پلار ابراهیم علیه السلام، له الله دا غوښتنه وکړه:

((او په وروستیو نسلونو کې د نېکنامۍ یادونه را په برخه کړې.))

(الشعراء: ۸۴)

د هغو دوو کسانو تر منځ لوی توپیر دی چې یو یې کله وفات شي نو زړونه پسې خفه شي، سترګې پسې وژاړي او ژبې یې ستاینه وکړي او له الله نه ورته بښنه او رحم وغواړي، او دا بل چې کله مړ شي، هېڅوک هم پرې اوښکې نه تویوي، پر تګ یې څوک د غم احساس نه کوي او تر دې چې څوک د رحم او مغفرت دعا هم ورته نه غواړي. وروستی کس د هغه چا استازولي کوي چې په کارونو کې یې ناړامي کړې او تر شا یې داسې څه نه دي پرې ایښي چې خلک یې پرې یاد کړي. ښايي دی د هغه چا استازیتوب هم وکوي چې لویې او تېرې کوونکی وي. قرآن د همداسې شخص په اړه په لاندې آیت کې څرګنداوی کړی، فرمايي:

((څومره باغونه او چینې یې پرېښودې؟ او کروندې او غوره – ښکلي ځایونه (استوګنځي)؟ او (ډېر داسې) نعمتونه چې دوی یې په مزو کې وو. همداسې وشول او هغه (شیان) مو بل قوم ته په میراث ورکړل. خو نه آسمان او ځمکې پرې وژړل او نه دوی ته څه مهلت ورکړی شو.))

(الدخان: ۲۵ – ۲۹)

کله چې دا ډول خلک ومري، نو سمدلاسه د خپلو پلویانو داسې ډله تر شا پرېږدي چې د دوی تېري، سرغړونې، بې لاریتوب او ګناوې په میراث ور پاتې وي.

که یو څوک د یو غوره کار بنیاد کېږدي، اجر به یې ورکول کېږي او ورسره به د هغو خلکو اجر هم د قیامت تر ورځې پورې ترلاسه کوي چې په دې نېک کار کې یې د ده متابعت کړی وي؛ بل لور ته هغه چې د یوه ناوړه کار بنسټ ږدي، د دې ګناه سزا به ګالي او د هغو خلکو وبال به یې هم پر غاړه وي چې په دې کار کې یې د ده لار تعقیب کړې وي.

څومره د تأسف او بدمرغۍ ځای دی هغو خلکو لره چې تر خاورو لاندې خښ شي خو د هغوی ناوړه کارونه، ناسمې ویناوې او بې لارې کوونکي نظریات په کتابونو، سریالونو، کېسټونو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریکارډونو او فلمونو کې ښودل کېږي چې زړونه او ذهنونه داسې ویجاړوي لکه اور چې ځځلې او لرګي سوځوي.

یو نېک انسان وایي: ((څومره بدبختي او بدمرغي ده هغه چا لپاره چې مړ شي او ګناوې یې هم ورسره مړې شي، او څومره د بدمرغۍ ځای دی چې یو څوک مړ شي او ګناوې یې تر شا ژوندۍ پاتې وي!))

د وخت وژنې له ناروغۍ ځان خبر کړئ:

ډېری داسې بې ځایه کارونه شته چې که یو څوک یې له ضرر او خطر څخه ناخبره وي، نو د انسان وخت ور ضایع کوي. لاندې پر همدې ټکو بحث شوی:

۱- بې پامي: بې پامي یوه داسې ناروغي ده چې زړه او ذهن په داسې ډول اغېزمنوي چې له پېښو، تر دې چې د شپې او ورځې له اوښتون، د شیانو له هدف او معنا، او د چارو او مسایلو له پایلو څخه یې ناخبره ساتي او ترې غافلوي یې. په بل عبارت، نه پاملرنه یا بې پامي د انسان پام د باطن پر ځای ظاهر، د حقیقت پر ځای صورت، د داخل پر ځای خارج او د پای پر ځای پیل ته اړوي.

قرآن عظیم الشان خلکو ته د بې پامۍ او غفلت پر وړاندې خبرداری ورکړی، په دې چې هغه خلک چې په دې ناروغۍ اخته وي، د دوزخ خاشاک دي او له څارویو هم زیات ګمراه او بې لارې وي.

> ((او رښتیا چې په پېریانو او انسانانو کې مو ډېر (خلك) د جهنم لپاره پیدا کړي دي، د هغوی زړونه شته خو فکر نه وربانديې کوي او د هغوی سترګې شته خو څه وربانديې نه ویني او غوږونه یې شته خو څه پرې نه اوري، دا خلك د څارویو په شان دي، بلکې زیات بې لارې، همدوی په خپله غافلان دي.))
>
> (الاعراف: ۱۷۹)

په یوه بل آیت کې الله تعالی هغه خلک غندلي چې یوازې د علم ظاهر ته پام کوي او له اصلي حقیقت او ارزښت څخه یې مخ اړوي. الله تعالی فرمایي:

> ((... خو زیاتره خلك نه پوهېږي. د دنیا په ظاهري ژوندون پوهېږي خو بیا همدوی له آخرته غافل (ناخبره) دي.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الروم: ٦ – ٧)

او هماغه لوړ ذات پیغمبر علیه السلام ته فرمایي:

((او خپل رب دې په زړه کې له زارۍ او وېرې سره او په ژبه له ورو اواز سره سهار او ماښامونو کې یادوه او له غافلانو څخه مه کېږه.))

(الاعراف: ۲- ۵)

په یوه بل آیت کې الله تبارک و تعالی فرمایي:

((... او د داسې کس مه منه چې موږ د هغه زړه له خپله یاده غافل کړی او په خپل هوس پسې روان شوی او کار یې (یو مخ) تباهي او زیاتی دی.))

(الکهف: ۲۸)

دا په رښتیا تباهي ده چې خپل امت په داسې جدي او تباه کوونکو کارونو کې اخته وینو، هغه هم بې له دې چې څه عبرت ترې واخلي او یا هڅه وکړي چې له دې حالت څخه ځان وخوځوي. ابو بکر رضي الله عنه به له الله جل جلا له نه په دې ټکو کې دعا کوله: ((اې الله، په غفلت مو مه اخته کوې، په حیرانتیا کې مو مه اچوه او له بې پامۍ مو لرې وساته.))

سهل ابن عبدالله وایي: ((له درې ډوله خلکو سره ملګرتیا مه کوئ: غوړه مالي کوونکي علما، هغه ناپوهه خلک چې د تصوف ادعا کوي او غافل تېری کوونکي.))

۲- ځنډول: یوه بله زیانمنه ناروغي د یوه کار ځنډول او بل وخت ته پرېښودل دي. دا ناروغي هغه مهال زیاتوالی کوي چې کله یې انسان د خپل ځان شعار وګرځوي او د طبیعت یوه نه بېلېدونکې ځانګړنه یې وګرځي.

***

هر شبی گویم کـــه فردا ترک این سودا کنم

باز چون فردا شـــود، امروز را فردا کنم

ژباړن

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو عالم یو چا ته د نصیحت پر مهال وویل: ((د کار د ځنډولو له ضررونو خبر اوسه.)) یو بل عالم وایي: ((ځنډول د شیطان له ځواکونو څخه ده.))

ورځ مو دربانديې حق لري او باید له خپل وس سره سم ګټور علم او غوره کارونه پکې ترسره کړئ، او هېڅکله یې هم راتلونکي ورځې ته پرې نه ږدئ، که نه نو اوسمهال به مو له لاسه ووځي او د تېرمهال برخه به مو وګرځي او بیا به مو پښېمانتیا او ژړا هېڅ ګټه هم در ونه رسوي. په بل عبارت، پکار ده چې د سبا ورځې د رېبلو لپاره همدا نن یې تخم وشیندئ.

***

((دې حقیقت ته رحمان بابا په دې ټکو کې نغوته کړې:

د تېر عمر ارمان مه کوه رحــــــــــمانه
چېرې نه وي چې بیا دا ساعت ارمان کړې))

ژباړن

***

په یوه لیک کې محمد ابن سمره یوسف ته ولیکل: ((ای وروره! پام کوه چې د کارونو ځنډول دې پر زړه او ځان واکمن نه شي، ځکه چې دا د زوړوالي او تنبلۍ علت، د تباهي او بربادۍ پایله او د هیلو د پای ته رسېدو لامل دی. اې وروره! پاڅېږه او در یاد کړه چې څه دې کړي، څه دې له پامه غورځولي او څه دې رېبلي، ځکه هر شی لیکل او شمېرل کېږي. نو مخکې له دې چې مرګ درته راشي، د ښو کارونو او له خپلو تېرو ګناهونو څخه د توبې په لور بېړه وکړه.

د یوه کار ځنډول لاندې پایلې لېږدوي:

۱- هېڅکله هم په دې نه شئ داډه کېدی چې سبا به ژوندي وئ او که نه. یوه پاچا یو ځل یوه نېک سړي ته د ډوډۍ بلنه ورکړه، خو سړي ښښنه ترې وغوښته ځکه روژه یې نیولې وه. پاچا، سړي ته وویل چې نن یې وخوره او روژه سبا ته ونیسه، خو سړي ورته وویل: ((آیا دا ډاډ راکولی شې چې سبا ورځ به ووینم؟))

څنګه یو څوک چاته دا ډول ډاډ ورکولی شي، په داسې حال کې چې مرګ له هر چا په ډول ډول لاملونو غېږ را تاوولی شي. د طب او ساینس له دومره پرمختګ سربېره هم، ناڅاپي مرګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پخوا په پرتله لا زيات عام او عادي شوی. طب نه شي کولی يو څوک د زړه د يرغل او يا د وينې د جريان د بندېدو له ناروغۍ څخه وژغوري.

په همدې ډول ساينس د بې شمېره پېښو چې هره ورځ د دې عصر د وسايلو لکه موټرو، الوتکو، ماشينونو او ميخانيکي او برېښنايي توکو له امله د رامنځته کېدونکو مرګونو مخه نه شي نيولی. دا په دې معنا ده چې ساينس پخپله مرګ ته ډول ډول لارې هوارې کړې ځکه چې د ساينس له پرمختګ مخکې انسان له دې وژونکو او ضررې علتونو څخه خوندي او ساتلی وو.

۲- که بيا هم يو څوک دا ادعا لري چې تر سبا به ژوندی وي، نو بيا هم په دې نه شي ډاډه کېدی چې له هر ډول کړاوونو لکه ناڅاپي ناروغيو، ناڅاپي دندو او يا تاواني کېدو څخه به هم خوندي وي. همدا لامل دی چې د ښو کارونو او د خپلو مسؤليتونو د ترسره کولو په لور بيړه د هوډمنتيا نښه ده، حال دا چې ځنډول او د يوه کار بل وخت ته پرېښودل د تنبلۍ او ناړامۍ نښې دي.

نبي کريم صلی الله عليه وسلم يو کس ته د تبليغ پر مهال وويل:

> ((له پنځو شيانو څخه له پنځو نورو مخکې ګټه واخله: له ژوند څخه مخکې له مړينې، له روغتيا څخه مخکې له ناروغتيا؛ له اوزګارتيا څخه مخکې له بوختيا؛ له ځوانۍ څخه مخکې له زوړوالي او له شتمنۍ څخه مخکې له نېستمنۍ.)) (۱)

يوه زوړ عالم يو ځل يوه ځوان ته وويل: ((کار وکړه مخکې له دې چې هغه وخت درباندې راشي چې بيا يې نه شې کولی، ځکه نن زه غواړم چې کار وکړم خو نه يې شم.))

حفصه بنت سيرين به ويل: ((اې ځوانانو! کار وکړئ! ځکه همدا ځواني ده چې کار پکې کولی شئ.))

۳- هره ورځ خپل کار لري او هر وخت خپل مسؤليتونه، يعنې داسې وخت نشته چې په هغه کې دې کار نه وي. يوه ورځ کله چې پر حضرت عمر بن عبد العزيز د ستړيا او ستومانۍ نښې ښکاره شوې، نو ورته وويل شوو چې د نن کار دې سبا ته وځنډوه. خو هغه ځواب ورکړ: ((زه د يوې ورځې په کار دومره ستومانه شوم، هغه وخت به مې څه حال وي چې د دوو ورځو کار هم يوې ورځې ته وځنډوم.))

---

[1] رواه احمد وغيرهم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن عطا فرمايي چې په هره شېبه کې خداى دربانديې يو نوى حق او يو نوى حکم لازم کړى چې بايد ترسره يې کړئ.

۴- د الله د اوامرو ځنډول او د نېکو کارونو بل وخت ته پرېښودل انسان د غفلت لور ته بيايي او کله چې يو عادت پوخ شي، نو هله د انسان د فطرت برخه وګرځي چې بيا ترې ځان خلاصول ناشونى کېږي. په دې ځاى کې به انسان د ښو کارونو په لور بېره کول اړين بولي، خو په ځان کې به پياوړې هيله او قوي هوډ نهويني چې هغه کار ترسره کړي. بلکې، ځان به ناړامه او له کاره ځان ايستونکى احساسوي او که کومه ورځ يو ګام مخته لاړ هم شي، نو داسې به ورته ښکاري لکه غر يې چې په اوږو بار کړى وي.

همدا حالت د توبې په ځنډولو کې هم احساسولى شو، ځکه دا ځل روح د ګناهونو له کولو سره روږدى شوى او د خواهشاتو په اوږو سپور وي او دا به ډېره ستونزمنه وي چې ځان له دې ناروا خوښيو وژغوري ځکه د هرې ورځې په تېرېدو د دې مزو - چړچو په خوا ور نږدې کېږي او په خوند او ورسره عادت کېدو کې يې زياتوالى راځي. او په دې ډول په روح يې په بشپړ ډول تيارې برلاسې شي او د نېغې لارې د وړانګو يوه هيله يا ځرک هم په لاس نه ورځي. د ترمذي روايت دى چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل:

> ((بې له شکه چې کله يو انسان ګناه ترسره کړي، نو په زړه کې يې د تور داغ بڼه غوره کړي؛ که چېرې توبه وباسي، ګناه پرېږدي او له الله بښنه وغواړي، نو هغه داغ به يې لرې شي، خو که چېرته يې په ګناهونو ټينګار او دوام وکړ، نو دا (تور داغ) يې ورو ورو لويوالى مومي، تر دې چې الله يې په همدې توروالي زړه ور پټ کړي. او دا هماغه زنګ دى چې الله تعالى پخپل کتاب کې ياد کړى:
>
> ((هېڅکله نه، بلکې د دوى په زړونو هغو عملونو زنګ اچولى چې هغوى به کول.)) (۱)

۵- کار کول پر هر ژوندي انسان لازم او ضروري دى هغه که ديني وي يا دنيوي، او هغه انسان چې کار نه کوي د ژوند کولو حق هم نه لري. يو اسلامي متل دى چې: ((د ژوند لپاره دې کار وکړه، هسې لکه د تل لپاره چې ژوندى يې او د آخرت لپاره دې کار وکړه، هسې چې همدا سبا مرې.))

[1] سورة المطففين: ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د وخت رټل: پر وخت ملامتیا او د وخت له ظلم او تېري څخه شکایت یوه ډېره ناوړه ناروغي او له ناراميۍ ډک چلند دی. ځيني خلک ښايي تر دې بريده وانګېري چې وخت ظالم دی چې پر دوی ظلم کوي، دښمن يې دی چې د يرغلګر په توګه ورته ناست دی، جابر واکمن دی چې بې وسه او بې ګناه خلکو ته سزا ورکوي او له سرغړوونکو او مجرمانو سره روغ چلند کوي ځکه دا چاره خوښي ور ښيي.

خو حقيقت دا دی چې خلک د برخليک اړوند نظريې پورې په ځان تړلو کې افراط کوي، تر څو له ملامتيا ځان وباسي او يا د خپلو تېروتنو د پايلو له ګاللو څخه ځان تېر باسي. او په دې ډول د خپلو ناسمو کارونو مسؤليت پر وخت، برخليک، تقدير او حالاتو ور اچوي.

د دې پر ځای به دا غوره وی چې په دې يې فکر کړی وی چې څه ور پېښ شوي او په دقت يې تحليل او تجزيه کړي وی چې دا د کومو کارونو پايله او د کومو اعمالو لاسته راوړنه ده. ځکه وخت په هېڅ کار کې هم لاس نه لري، ځکه وخت يوازې د هغو پېښو يو زېرمتون دی چې د الله تعالی له خوښې سره سم رامنځته کېږي. همدا لامل دی چې پيغمبر عليه السلام فرمايي:

((زماني ته کنځلې مه کوئ، ځکه زمانه يقيناً الله ده.)) (۱)

يعنې دا الله ده چې د وخت نورمونه او چارې ټاکي او هماغه ذات دی چې د دې واک يې په لاس کې دی.

کله چې مسلمانانو د احد په غزا کې ماتې وخوړه او اويا مسلمانان پکې شهيدان شول، نو هغوی د ماتې علت ته حيرانه وو، دا په داسې حال کې چې پيغمبر عليه السلام هم په غزا کې ورسره موجود وو، د دې ځواب الله تعالی په دې آيت کې ورکړ، فرمايي:

((ايا نو کله چې يو مصيبت در ورسېد چې د هغه دوه برابره مو (دښمن ته هم) ور رسولی دی نو ويل مو: دا له کومه؟ ورته وايه دا مو له خپلو ځانو، يقيناً الله خو په هر څه وسي دی.))

(آل عمران: ۱٦۵)

قرآن کريم همدا اصول وړاندې کوي، فرمايي:

---

[۱] رواه مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((دا ځکه چې الله هېڅکله د هغه نعمت بدلوونکی نه دی چې په کوم قوم يې پېرزو کړی وي تر هغه چې هغو خپله کړنلاره نه وي بدله کړې او دا چې يقيناً الله ډېر پوه اورېدونکی دی.))

(الانفال: ۵۳)

له انسانانو سره دا ډېر ور برېښي چې د وخت د رټلو او ملامتولو پر ځای ځان ملامت کړي، تر څو هغه څه ورغوي چې کاږه کړي يې دي او فساد يې پکې کړی.

نو يو ښه مسلمان هغه څوک دی چې کله کوم کړاو ور ورسېږي، له ځان پرته بل څوک نه ملامتوي، توبه وباسي او له الله بښنه غواړي، کټ مټ هماغسې چې آدم او حوا عليهما السلام وکړل چې کله يې له جنت څخه را وايستل، نو ويې ويل:

((...زموږ ربه! پر خپلو ځانو مو ظلم کړی او که ته مو ونه بښې او رحم را باندې ونه کړې، نو موږ به خامخا له تاوانيانو يو.))

(الاعراف: ۲۳)

يو ښه مسلمان بايد د موسی عليه السلام په څېر ووايي چې کله بېرته راوګرځېد او خپل قوم يې د يوه خوسکي په عبادت وموند:

((موسی وويل : زما ربه! ما او ورور مې وبښې او په خپل رحمت کې مو داخل کړې او ته له ټولو زيات رحم کونکی يې.))

(الاعراف: ۱۵۱)

ښه به وي چې د هغو متقيانو خبره وکړي چې کله يې لوی شمېر ووژل شوو، نو ويې ويل:

((او له دې پرته يې بله خبره نه وه چې ويل به يې: اې زموږ ربه ګناهونه مو راته وبښه او په خپلو چارو کې زموږ تېری، زياتی (راوبښې) او پښې مو ټينګې کړې او پر کافر قوم مرسته (برى) را.))
نو الله هغوی ته په دنيا هم بدله ورکړه او په آخرت لا غوره ثواب، او الله همداسې نېکان خوښوي.))

(آل عمران: ۱۴۷ – ۱۴۸)

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

***

که مقصود لرې تلوار کړه وخت کوتاه دی
غره مه شـــــــــه د دې عمر په بقا

***

پای

آر. اېس. فراز

احمد شاه بابا مېنه، کابل - افغانستان

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library